

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra pastorální a spirituální teologie

Anna Hüblerová

Integrita poslania Eucharistie: od slávenia pamiatky
k eucharistickej praxi

Bakalářská práce

Vedoucí práce : Dr. Michael Špaček

Odbor : Teologie a spiritualita zasvěceného života

OLOMOUC 2010

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne a použila som pritom len uvedené pramene a literatúru.

V Dunajskej Lužnej dňa : 1. marca 2010

Anna Hüblerová

Ďakujem p. Dr. Michaelovi Špačkovi, za odborné vedenie práce a veľa cenných rad a podnetov. Ďakujem zároveň všetkým, ktorí ma podporovali aj po duchovnej stránke a tým mi vytvárali dobré podmienky pre inšpiráciu Ducha Svätého.

OBSAH

ÚVOD	5
1 EUCHARISTIA AKO PREDOBRAZ V STAROZÁKONNÝCH UDALOSTIACH	6
1.1 Mana	7
1.2 Abraháмова obeta	7
1.3 Obety Starého zákona ako predobrazy Eucharistie	9
1.4 Veľkonočný baránok	10
1.5 Melchizedechova obeta	12
2 USTANOVENIE EUCHARISTIE NIEN AKO SLÁVENIE PAMIATKY	15
2.1 Eucharistia v Jánovom Evanjeliu : „ <i>JA SOM</i> “	16
2.1.1 Ja som Pravý chlieb života	17
2.1.2 Ja som Cesta, Pravda a Život.....	18
2.1.3 Ja som Svetlo sveta.....	19
2.2 Eucharistia v synoptických evanjeliách	19
2.2.1 Evanjelium sv. Marka – Ježiš Kristus, Syn Boží.....	21
2.2.2 Evanjelium sv. Matúša – Láska nad všetkým.....	22
2.2.3 Eucharistia v evanjeliu sv. Lukáša.....	23
2.3 Slávenie Eucharistie	24
2.3.1 Slávnosť Zmŕtvychvstania.....	26
2.3.2 Kresťanská bohoslužba.....	26
2.3.2.1 Vstupný obrad	27
2.3.2.2 Liturgia slova	28
2.3.2.3 Liturgia eucharistie	29
2.3.2.4 Záverečné obrady.....	31
2.3.3 Liturgické slávenie a život.....	31
3 KRISTOV PRÍKLAD PREMIETANÝ DO NAŠEJ KAŽDODENNEJ PRAXE	33
3.1 Eucharistia – tajomstvo, ktoré žijeme	34
3.1.1 Eucharistia a veriaci laici.....	35
3.1.2 Eucharistia a kňazi.....	36

3.1.3 Eucharistia a zasvätený život.....	37
3.1.3.1 Aby život zodpovedal pravde	38
3.1.3.2 Aby život zodpovedal evanjeliu.....	39
3.1.3.3 Aby život zodpovedal Eucharistii	39
3.2 Eucharistia – tajomstvo, ktoré hlásame	40
3.2.1 Eucharistia a poslanie	41
3.2.2 Eucharistia a svedectvo.....	42
3.2.2.1 Živé kázanie	42
3.2.2.2 Otvorenosť pre veľké dialógy	43
3.2.2.3 V škole Márie, „eucharistickej“ ženy	44
3.3 Eucharistia – tajomstvo, ktoré ponúkame svetu.....	45
3.3.1 Ponúkať rozlamaný chlieb	45
3.3.2 Odvaha vykročiť od stola k blížnemu	46
3.3.2.1 Úžas z Eucharistie prenášaný na iných.....	47
3.3.2.2 Oživiť všednosť každodenného dňa	48
3.3.2.3 Vidieť očami Márie.....	48
ZÁVER.....	50
POUŽITÁ LITERATÚRA.....	51
POUŽITÉ SKRATKY	53

ÚVOD

Jeden môj známy kňaz, ktorý vedel že študujem v Olomouci, sa ma spýtal na tému mojej záverečnej práce. Keď počul, že som si zvolila Eucharistiu, na chvíľu sa zamyslel a potom povedal vážnejším hlasom „*To je ťažká téma, lebo Eucharistia, to znamená život*“.

V prvom momente ma to zarazilo, aj som sa zľakla. Postupne som si uvedomila, akú veľkú pravdu mi povedal. Veď prvým impulzom pre toto rozhodnutie bolo písať práve o tom, čo žijem a čím žijem. Od čoho sa odráža môj život. Čo je stredobodom a zmyslom môjho života a čo je jeho náplňou. Je to jednoznačne Ježiš Kristus, ktorého denne prijímam v Eucharistii do svojho srdca a s vierou ho prenášam do svojho života. Je to Ježiš Kristus, ktorého stretávam v tých, ku ktorým prichádzam, aby som im poslúžila podľa ich potrieb a podľa príkladu, ktorý nám odovzdal náš Pán.

Prácu som rozdelila do troch častí. V prvej časti je priblížená Eucharistia v predobrazoch v niektorých udalostiach Starého zákona.

V druhej časti som poukázala na ustanovenie Eucharistie za čias Ježiša Krista a ako nám ho vysvetľujú jednotliví evanjelisti zo svojho pohľadu. Ďalej som bližšie opísala slávenie Eucharistie v čase Ježišových učeníkov a zdôraznila som kresťanskú bohoslužbu ako sa začala sláviť a ako ju poznáme aj dnes.

Tretia časť bola pre mňa najdôležitejšou. Tu som zhrnula podstatu celej práce, to, k čomu smerovali predchádzajúce časti. Bol to pokus o premietnutie Kristovho príkladu do našej každodennej praxe. Pri Poslednej večeri boli Ježišove slová adresované prítomným učeníkom, ale platia aj dnes pre každého z nás.

Táto práca je malým pokusom bližšie si uvedomiť čo znamená v konkrétnom živote „*dal som vám príklad*“ a „*ako som urobil ja vám...*“

Eucharistia a jej dotyk nášho vnútra by mal byť premenou zmýšľania o vlastnom živote vo viere Ježiša Krista.

1 EUCHARISTIA AKO PREDOBRAZ V STAROZÁKONNÝCH UDALOSTIACH

Uprostred viditeľnej a dokázateľnej histórie sveta sa odohráva aj iná história, ktorej vodiacou nitkou nie sú ako v ľudských dejinách vojny, mierové zmluvy a vynálezy človeka, ale „*mirabilia Dei*“, úžasné a dobrotivé Božie zásahy. Všetko, čo Boh vykonal mimo seba (*ad extra*), od stvorenia až k paruzii, je súčasťou tejto histórie.¹

Veľkonočný odchod z egyptského otroctva je udalosťou minulosti a predsa zároveň siaha do budúcnosti. Boh sa neuspokojil len s tým, že si národy vyvolil a že s nimi uzavrel zmluvu. On zasahoval do dejín národa predtým i potom a chcel, aby si národ tieto milostivé zásahy uchovával v živej pamäti a aby ich pravidelne a v priebehu roka a rokov svätzil osobitnými sviatočnými dňami. Tieto hlavné sviatky pripomínali izraelskému ľudu tieto veľké činy, na ktoré nesmel zabudnúť.²

Eucharistia zaujíma celú líniu v dejinách. Má spoločný rozmer s dejinami spásy. Ony sú v Eucharistii a Eucharistia je v celých prítomná. Ako sa v jednej kvapke rosy, ktorá stiekla za jasného rana na plot, zrkadlí celé nebo, tak sa v Eucharistii odrážajú celé dejiny spásy.³

V Starom zákone je Eucharistia prítomná ako *predobraz*. Predobraz je to, čo predchádza a pripravuje udalosť. Má s ňou niečo spoločné, niečím ju naznačuje, aj keď samotná udalosť vo vzťahu k predobrazu je úplne novou skutočnosťou.

Celý Starý zákon bol prípravou na udalosť Eucharistie, bol očakávaním príchodu Mesiáša a tým zároveň aj očakávaním uskutočnenia Pánovej obety. Túto udalosť predpovedali proroci a bola naznačená v mnohých predobrazoch.

¹ Porov. CANTALAMESSA, R., *Eucharistie – naše posväcení*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 5.

² Porov. SABO, V., *Eucharistia a výchova k spoločenstvu*, Ružomberok : Katolícka univerzita v Ružomberku, 2007, s. 18.

³ Porov. CANTALAMESSA, R., *Eucharistie – naše posväcení*, s. 6.

Na jeden z predobrazov Eucharistie poukazuje aj sám Ježiš. Je ním *mana*, ktorou sa izraelský národ živil na púšti (porov. Ex 16,4; Jn 6,31). Iný predobraz predstavujú rôzne starozákonné obety, zvláštnu pozornosť si zaslúži *obetovanie Izáka*. Ale najsilnejším predobrazom Pánovej obety je určite *obetovanie veľkonočného baránka*.⁴

1.1 Mana

Ako sme už spomenuli, celý Starý zákon bol prípravou na Pánovu hostinu. Jedným z predobrazov Eucharistie je *mana* – chlieb z neba, ktorým Boh posilňoval Izraelitov počas ich putovania na púšti. V súvislosti s touto udalosťou Sväté písmo v knihe Exodus uvádza: Keď ľud reptal proti Mojžišovi a Áronovi, vtedy sa Pán prihovril Mojžišovi: „*Hľa, ja vám dám padať chlieb z neba! Ľud nech potom vychádza a nech si zbiera, koľko bude potrebovať na deň. V šiesty deň nech ale odložia z toho, čo donesú, bude toho dvakrát toľko, ako zbierajú každý deň!*“ (Ex 16,4-5).

V Jánovom evanjeliu Ježiš poukazuje na to, že práve on je pravý chlieb z neba: „Kto prichádza ku mne, nikdy nebude hladovať a kto verí vo mňa, nikdy nebude žízniť“ (Jn 6,35). Ježiš s celou svojou existenciou je tým skutočným chlebom, ktorý pochádza z neba.

1.2 Abraháмова obeta

Jednou z najvýraznejších starozákonných udalostí, ktorá je považovaná za predobraz Eucharistie, je Abraháмова obeta. Boh vo svojom čase povoláva Abraháma z vysoko civilizovaného prostredia sumerskej kultúry na púšť. Dáva mu prisľúbenie – novú zem a bohaté potomstvo.

⁴ Porov. CANTALAMESSA, R., *Eucharistie – naše posväcení*, s. 7.

Po čase Boh skúšal Abraháma vo viere. Opis Abrahámovskej skúšky nachádzame v 22. kapitole knihy Genezis. Boh povedal Abrahámovi: „*Vezmi svojho syna, svojho jediného syna Izáka, ktorého miluješ, a choď do krajiny „Morja“! Tam ho obetuj ako zápalnú obeť na jednom z vrchov, ktorý ti ukážem. Abrahám vstal skoro ráno, osedlal osla, zobral so sebou dvoch svojich sluhov a svojho syna Izáka a narúbal dreva na zápalnú obeť. Potom vzal Abrahám drevo na zápalnú obeť a naložil ho na svojho syna Izáka; sám vzal oheň a nôž a takto šli obaja spolu“* (Gn 22,2-6).

Biblický text podrobne vykresľuje prípravu na akt obety, ale vôbec sa priamo nezmieňuje o duševnom rozpoložení Abraháma. Odborníci sa však domnievajú, že nelogickosť postupu pri jeho príprave na odchod, keď najskôr osedlá osla, vezme sluhov a Izáka a až potom ide narúbať drevo (porov. Gn 22,3) pravdepodobne vykresľuje jeho vnútorný stav. Kálenie dreva, na ktorom má zhorieť jeho syn Izák, robí až nakoniec.⁵ Ako keby do poslednej chvíle čakal, že Boh zasiahne a zmení svoje rozhodnutie. Boh ho však nemení a Abrahám ostáva verný. Je pripravený dať Bohu všetko, lebo keby prišiel o potomstvo, aj krajina, prisľúbená tomuto potomstvu by stratila zmysel. V poslednej chvíli mu však Boh zabráni dokonať túto obeť. Dostane baránka, ktorého má priniesť Bohu namiesto svojho syna.⁶

Už prvotná Cirkev chápala obeť Izáka ako prototyp obety Krista. Tak ako je Izák prvorodený a milovaný syn, tak je ním aj Kristus. Ako si Izák nesie drevo na obetovanie, tak aj Kristus si nesie svoj kríž na horu Kalváriu. Ako je Izák zachránený vierou, tak je aj Kristus. A ako baránok je obetovaný namiesto Izáka, Kristus, duchovný baránok, je obetovaný za svet.⁷ Abrahám, ktorý vykonal obeť svojho syna, v duchu je zase obrazom Večného Otca, ktorý z lásky obetuje svojho jednorodného Syna. Boh neočakával od Abraháma nič, čo by On sám nechcel urobiť.⁸

⁵ Porov. DUBOVSKÝ, P. a. i., *Komentáre k Starému zákonu I. Genezis*, Trnava : Dobrá kniha, 2008, s. 467.

⁶ Porov. RATZINGER, J., *Duch liturgie*, Trnava : Dobrá kniha, 2005, s. 30.

⁷ Porov. DUBOVSKÝ, P. a. i., *Komentáre k Starému zákonu I. Genezis*, s. 475.

⁸ Porov. HERIBAN, J., Úvod do knihy Levitikus, In *Sväté písmo*, Trnava : SSV, 2004, s. 165.

1.3 Obety Starého zákona ako predobrazy Eucharistie

V Svätom písme je obsiahnutých mnoho obetných obradov. Medzi najstaršie z nich patrí *celostná zápalná obeta*. Pri tomto druhu obety bolo potrebné obetovaný dar úplne spáliť na oltári. Tým sa naznačovalo, že obetný dar patrí celý Bohu, ktorému sa tak prejavovala úcta a oddanosť.⁹ Ďalej sa v Starom zákone vyskytujú tzv. *potravinové obety*. Predstavujú nekrvavú obetu, ktorá sa prinášala v podobe poľnohospodárskych výrobkov (múka, prvotiny plodín, nekvasené chleby a pod.) obetovali ich kňazi. Časť obety sa spaľovala na oltári a časť patrila kňazom, ktorí ju museli zjesť na posvätnom mieste. Potravinové obety boli výrazom uznania Božej vznešenosti a ľudskej nehodnosti.¹⁰ Ďalší druh obiet predstavovali *pokojné obety*, ktoré boli znakom a prejavom pokojného priateľského vzťahu medzi Bohom a obetujúcim. Prinášali sa zvyčajne na poďakovanie za prijaté dobrodenie alebo s úmyslom, aby Boh vyslyšal osobitné prosby obetujúceho, alebo čisto ako dôkaz mimoriadnej oddanosti Pánovi.¹¹ Neskôr sa objavujú *zmierné obety*, ktoré sa prinášali za určité previnenia, alebo i za hriech, ktorý niekto spáchal z nevedomosti. Túto obetu mohli prinášať v každom čase, ale slávnostným spôsobom sa konala raz do roka, v Deň zmierenia, keď ňou odčinovali všetky hriechy Izraela.¹²

Jednotlivé obety mali dôležitú úlohu v náboženskom živote Izraelitov. Obetné úkony boli dôkazom ich vernosti, oddanosti a dôvery voči Bohu. Dobrovoľne prinášané obety posilňovali ich nábožnosť a náboženskú horlivosť, vstepovali im lásku k bohoslužobným obradom a viedli ich k úprimnej úcte voči Bohu. Úlohou zmiernych obiet bolo obnoviť synovské vzťahy a dôverné styky človeka s Bohom. Predstavovali zdroj duchovnej obrody a obnovenia zmluvy.¹³

Starozákonné obety však nemali vlastnú silu, nemohli odpustiť hriech a obnoviť tak úplné spojenie s Bohom. V celom Starom zákone sa stretávame s tým, že spôsob vykonávania obiet neustále vyvolával otázky u prorokov.

⁹ Porov. HERIBAN, J., Úvod do knihy Levitikus, In *Sväté písmo*, s. 165.

¹⁰ Porov. *Tamže*.

¹¹ Porov. *Tamže*.

¹² Porov. *Tamže*.

¹³ Porov. *Tamže*.

Napríklad v 1. knihe Samuelovej nachádzame dávnu prorockú zmienku, ktorá v mnohých obmenách pretkáva celý Starý zákon. „*Azda sa Pánovi páčia celopaly a obety tak ako poslušnosť Pánovmu hlasu? Ved' poslušnosť je lepšia než obeta ako tuk baránkov!*“ (1 Sam 15,22). U proroka Ozeáša nachádzame takúto verziu: „*Lebo milosrdenstvo chcem a nie obetu a poznanie Boha viac ako celopaly*“ (Oz 6,6). Prorok Ámos vo svojej kritike sa vyjadruje: „*Ked' mi prinášate celopaly a svoje pokrmové obety, nemám v nich záľubu a na tučné pokojné obety sa nepozriem*“ (Am 5,21-23).¹⁴

Starozákonná obeta ostáva niečím vonkajším, čo nepremieňa srdce človeka. „*Lebo je nemožné, aby krv býkov a capov odstránila hriechy*“ (Hebr 10,4). Jedine Boh zachraňuje, len On môže naplniť to, čo všetky obety len naznačujú. Každá starozákonná obeta smerovala k jedinej a definitívnej obete Ježiša Krista.¹⁵

Obeta bude dokonaná len vo chvíli, keď sa svet stane priestorom lásky. Preto sa pri modlitbách rímskeho kánonu zjednocujeme spolu s mnohými veľkými obetujúcimi na úsvite dejín. Oni vychádzali v ústrety prichádzajúcemu Kristovi, predvídajú Krista – alebo ako tomu hovoria otcovia, boli „*obrazom*“ Krista.¹⁶

1.4 Veľkonočný baránok

Najsilnejším predobrazom Pánovej obety je určite obetovanie *veľkonočného baránka*. Vo vzťahu k nemu sa aj Ježiš nazýva *Božím Baránkom*: „*Obetovanie baránka sa stalo spásou Izraela, baránkova smrť darovala život národu a krv zastrešila anjela smrti*“.¹⁷

Baránok v Starom zákone symbolizoval nevinnosť a tiež trpezlivú tichosť Služobníka Jahveho (porov. Iz 53,7). Obetovanie baránka sa spája so židovským

¹⁴ Porov. RATZINGER, J., *Duch liturgie*, s. 31.

¹⁵ Porov. HERIBAN, J., Úvod do knihy Levitikus, s. 165.

¹⁶ Porov. RATZINGER, J., *Duch liturgie*, s. 47.

¹⁷ Porov. CANTALAMESSA, R., *Tajomstvo poslednej večere*, Bratislava : Serafín, 2001, s. 7.

slávením *Paschy*. Pojmom „*pascha*“ sa označuje veľkonočný židovský sviatok, ale aj obetné zviera – baránok, ktoré bolo na tento sviatok zabíjané.¹⁸ Etymologický význam slova „*pascha*“ je „*prekročiť, prejsť*“, v širšom zmysle slova „*ušetriť, zachrániť*“. Výraz bol použitý tak pre prechod Jahveho v Egypte, kde boli ušetrené domy Izraelitov, poznačené krvou baránka, ale vyjadroval aj „*prechod*“ Izraelitov Červeným morom. *Pesach – pascha* je teda pojem, ktorého obsah je veľmi dynamický! Vyjadruje isté napätie, dramatickú polaritu, dianie, pohyb od niekadiaľ niekam.¹⁹

V Ježišovej dobe malo židovské slávenie *Paschy* dve fázy. Prvá fáza sa odohrávala v jeruzalemskom chráme, kde 14. *nisana* popoludní zabíjali a obetovali veľkonočných baránkov. Druhá fáza prebiehala v rodinách v noci po 14. *nisane*, keď spoločne celá rodina jedla veľkonočného baránka. Počas tejto večere otec rodiny prevzal úlohu kňaza. Vysvetľoval význam obradov a vykreslil svojim deťom podivuhodné činy, ktoré vykonal Boh pre svoj ľud.²⁰

Starozákonné slávenie Veľkej noci bolo v prvom rade spomienkou na *exodus* – odchod Izraelitov z Egypta. Táto udalosť stojí v strede starozákonných dejín spásy. Počas tejto dejinnej udalosti izraelský národ zakúša Boha ako toho, ktorý povoláva a vedie svoj ľud k slobode. Slávenie *Paschy* sprítomňovalo rituálnym spôsobom práve túto udalosť.²¹ Pri jej opakovanom slávení sa mala vždy znovu a znovu sprítomňovať Božia osloboditeľská moc. Účastníci tohto slávenia si vďaka symbolickému konaniu uvedomovali, že celý ich život stojí na úžasnom zásahu Boha a na poslušnosti Božím prikázaniam. Okrem tejto udalosti bolo slávenie *Paschy* spomienkou aj na ostatné Božie zásahy v dejinách izraelského národa. Zvlášť si pripomínali noc stvorenia, keď zažiarilo svetlo v temnotách, potom noc, keď Abrahám obetoval svojho syna Izáka, ale aj budúcu noc, keď príde Mesiáš.²²

¹⁸ Porov. KUNETKA, F., *Slávnosť nášeho vykoupení*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 16.

¹⁹ Porov. *Tamže*, s. 17.

²⁰ Porov. CANTALAMESSA, R., *Tajomstvo poslednej večere*, s. 7-8.

²¹ Porov. KUNETKA, F., *Úvod do liturgie svätostí*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 143.

²² Porov. CANTALAMESSA, R., *Tajomstvo poslednej večere*, s. 8

Židovské slávenie Veľkej noci teda nebolo iba *spomienkou*, ale aj *očakávaním*. Paradoxom je, že keď prišiel skutočný Mesiáš, tak ho nespoznali. Zajali ho, zabili a to práve na veľkonočné sviatky. Tým sa naplnilo to, na čo sa čakalo – obetovanie pravého Božieho Baránka.²³

Je potrebné ešte spomenúť, že okrem veľkonočnej obety a hostiny baránka, ktorá sa konala v rodinnom kruhu, bol v Jeruzalemskom chráme každý deň obetovaný jeden baránok zarána a druhý pri západe slnka.²⁴

Obetovanie baránka sa stalo spásou Izraela, smrť baránka darovala život národu. Akú silu bude mať *skutočnosť*, keď už jej samotný predobraz bol príčinou záchrany! Vďaka tomu, že mali starozákonné obrady ako predobrazy eucharistie túto účinnosť, môžeme ich nazývať „*sviatosťami Starého zákona*“.²⁵

1.5 Melchizedechova obeta

Aký musel byť Melchizedech v očiach ľudí veľký, keď mu aj patriarcha Abrahám dal desiatok z najlepšieho. Iste aj tí, ktorí z Léviho synov dostávajú kňazský úrad, majú príkaz brať podľa zákona desiatky od ľudu, t.j. od vlastných bratov, hoci aj oni vyšli z Abrahámových bedier. Ten, ktorý nepatrí k nim podľa rodu, vzal desiatok od Abraháma a požehnal toho, ktorý mal prísľúbenia. (porov. Hebr 7,4-7)

Nemôžeme prejsť bez povšimnutia už spomínané Melchizedechove požehnanie, ktoré bolo naplnením prísľubu Boha. Keďže Boh prísľubuje, že bude žehnať tých, ktorí budú žehnať Abrama, je jasné, že Melchizedechovo požehnanie a desiatok, ktorý dostal, bol prvým naplnením tohto prísľubu. Keď však Abram dostal kňazské požehnanie od Melchizedecha, tak bolo určite vhodné, aby sa Abram odvdáčil desiatkom. Ponúka sa nám k tomu vhodný komentár od sv. Jána Zlatoústeho, ktorý v tomto požehnaní pozoruje, ako

²³ Porov. CANTALAMESSA, R., *Tajomstvo poslednej večere*, s. 8.

²⁴ Porov. POSPÍŠIL, C. V., *Ježiš z Nazareta, Pán a Spasiteľ*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 346.

²⁵ Porov. CANTALAMESSA, R., *Eucharistie – naše posväcení*, 1997, s. 12.

Melchizedech nielen oslavuje v Abramovi spravodlivého muža, ale spoznáva Božiu pomoc v udalosti Abramovho víťazstva. Bez Božej milosti by Abram nebol mohol zvíťaziť nad tými, ktorí ho ohrozovali, lebo len Boh poskytuje takú moc.²⁶ Slovo *požehnanie* je odvodené od slova *studňa*, lebo Boh je nevyčerpatelným prameňom všetkého požehnania. Požehnanie, chlieb a víno, ktoré sa v babylonských obradoch používali ako obeta božstvu, naznačovali, že išlo o liturgický úkon, o obeť v prirodzených náboženstvách. Obeta chleba a vína (*pokojná obeť*), naznačuje novozákonnú obeť. Ježiš „kňaz podľa rodu Melchizedechovho“ v predvečer svojho umučenia vezme dary, ktoré sa stávajú symbolickou prítomnosťou spásy a novej liturgie „kým nepríde“ On sám vo svojej sláve.²⁷

Postava Melchizedecha mení povahu príbehu z čisto vojnovnej epizódy na stretnutie s duchovným významom. Melchizedech nebol „kráľ Salemu“, ale „kráľ pokoja“. Keď vyniesol chlieb a víno a keďže sa v Starom zákone hebrejské slovo **vyniesol** nikdy nepoužíva v kontexte prinesenia obety, význam tohto gesta sa môže interpretovať ako symbolické privítanie víťaza jedlom a nápojom po návrate z namáhavej vojenskej výpravy. Chlieb a víno mohli byť súčasťou hostiny na počesť vracajúceho sa víťaza, alebo súčasťou hostiny pri uzatváraní zmluvy.²⁸

Veľkí cirkevní otcovia, ako je napr. sv. Cyprián, poukazujú na dary, ktoré obetoval Melchizedech, tak ako Ježiš Kristus. Cyprián pokračuje vo svojom komentári, že nikto nemôže byť väčším kňazom, ako je Ježiš Kristus, ktorý obetoval Otcovi dary chleba a vína, teda v skutočnosti telo a krv. Pre sv. Ambróza je Melchizedech predobraz Krista. Kristus je teda kráľ spravodlivosti a kňaz Boží, Syn Boží, kňaz Otca, ktorý svojou obeťou obstaral pre nás odpustenie za všetky hriechy. Sv. Augustín zasa poukazuje na to, že v obeť Melchizedecha sa objavila po prvýkrát dnešná obeť kresťanov, ktorá sa koná po celom svete.²⁹ Mohli by sme sa teda na základe výpovedí cirkevných otcov

²⁶ Porov. DUBOVSKÝ, P. a. i., *Komentáre k Starému zákonu I. Genézis*, s. 371-372.

²⁷ Porov. TOMIČ, C., *Praotcovia Izraela*, Bratislava : Efekt, 1993, s. 68.

²⁸ Porov. DUBOVSKÝ, P. a. i., *Komentáre k Starému zákonu I. Genézis*, s. 370.

²⁹ Porov. *Tamže*, s. 371.

prikloniť k tomu, že symbolický význam chleba a vína, ako predobraz Eucharistie, sa v plnosti vynoril až v ich spisoch. Prvý teda, kto výslovne interpretoval Melchizedechovu obetu chleba a vína, ako predobraz Eucharistie, bol Cyprián. Nie je to vecou náhody, že cirkevní otcovia už nevykladali Sväté písmo len pomocou *midrašu*, ktorý bol tradičnou exegetickou metódou pre poslucháčov zo židovského prostredia, ale používali alegorickú interpretáciu. Tá už nebola viazaná na formy a korene hebrejských slovies, ale analyzovala starozákonné symboly, ktoré predobrazovali Ježiša Krista. Teda podľa tejto alegorickej interpretácie chlieb a víno sú predobrazom Eucharistickej obety, ktorá sprítomňuje obetu Krista – Veľkňaza. Je tu dôležitá podobnosť medzi darmi predloženými Melchizedechom praotcovi Abrahámovi a darmi Cirkvi predloženými na oltári.³⁰

³⁰ Porov. DUBOVSKÝ, P. a. i., *Komentáre k Starému zákonu I. Genézis*, s. 377.

2 USTANOVENIE EUCHARISTIE NIELEN AKO SLÁVENIE PAMIATKY

Keď Izraeliti oslavujú nejaký sviatok, vždy si pripomínajú, čo pre nich urobil Boh. Ich Boh sa prejavuje v dejinách, je Bohom, ktorý ich tvorí. Eucharistia je v podstate spomienkou na to, čo sa stalo kedysi, a aby sa to stalo dnes aj nám. Navracia to, čo bolo sväté a jedinečné. Ako kresťania si v Eucharistii nepripomíname len Kristovu Poslednú večeru, ale všetko to, čo pre nás Boh prostredníctvom svojho Syna vykonal. Pri eucharistickom slávení sa vždy znova a znova ponárame do príbehov Starého a Nového zákona. Sú pre nás „oázou v púšti“, v ktorej sa možno nadýchnuť. No ak si už tieto príbehy prestaneme rozprávať, svet stratí dušu.³¹ To, čo vyvolený ľud prežíval v predobrazoch a v očakávaní, my slávime v skutočnosti. Jedinečnosť chrámu, oltár, obety, kňazstvo, posvätenie ľudu, veľkonočný baránok sa naplno uskutočňuje tu, na tomto mieste, v tejto chvíli, medzi nami.³² Eucharistia je najtajupľnejším sviatostným vyjadrením Kristovho „odchodu“ skrze tajomstvo kríža a zmŕtvychvstania. Prostredníctvom Eucharistie, Duch Svätý spôsobuje „zosilnenie vnútorného človeka“ a jednotlivé osoby i spoločenstvá sa učia objavovať božský zmysel ľudského života. Je to zmysel, podľa ktorého Ježiš Kristus naplno odhaľuje človeka človeku a naznačuje, že existuje určitá podobnosť medzi jednotou božských osôb a jednotou Božích detí v pravde a láske. Táto jednota sa vyjadruje a uskutočňuje najmä Eucharistiou. V nej sa človek, majúci účasť na Kristovej obete sprítomnenej liturgickým slávením, zároveň učí nájsť v plnej miere sám seba... v nezištnej samožertve v spojení s Bohom a s ostatnými ľuďmi, svojimi bratmi a sestrami.³³ Pre lepšie pochopenie toho, čo v Eucharistii slávime, môžeme sa bližšie pozrieť do jednotlivých Evanjelií, čo nám oni ponúkajú na vysvetlenie.

³¹ Porov. GRÜN, A., *Eucharistia, sviatosť premenenia*, Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2004, s. 15.

³² Porov. KRAPKA, E., *Tajomstvá svätej omše*, Trnava : Dobrá kniha, 1998, s. 57.

³³ Porov. JÁN PAVOL II., *Dominum et Vivificantem*, Encyklika, Trnava : SSV, 1994, s. 106.

2.1 Eucharistia v Jánovom Evanjeliu : „JA SOM“

Evanjelista Ján kladie dôraz na Ježišovu obeť na kríži. Podľa neho Eucharistia bola ustanovená na kríži – v momente, keď bol obetovaný pravý Boží Baránok. Celým Jánovým evanjeliom sa tiahne myšlienka, že sa blížia sviatky Veľkej noci. Zároveň Ján zdôrazňuje skutočnosť, že prichádza hodina, keď Syn človeka bude „oslávený“. Tieto dve udalosti sa spájajú na Kalvárii, 14. *nisana* popoludní, práve v čase, keď v chráme začínajú zabíjať veľkonočných baránkov. Aby Ján zdôraznil túto zhodu podčiarkuje, že Ježišovi na kríži „nebola ani kosť zlomená“ (porov. Jn 19,36).³⁴

Evanjelista Ján poukazuje na Ježišovu veľkosť a slávu a potláča všetko, čo by na ňu mohlo vrhať určitý tieň. Tak napríklad nepopisuje priamo udalosť krstu udeleného Ježišovi Jánom (porov. Jn 1,19-34). Krstiteľovi je vyhradená úloha ukázať na Ježiša a vydať o ňom svedectvo, k tomu smeruje celá jeho verejná činnosť (porov. Jn 1,31). Rovnako Duch Svätý vydáva o Ježišovi svedectvo (porov. Jn 1,33-34) a vtelený Syn ho udeľuje ako Ukrižovaný a Vzkriesený. To všetko ukazuje na Ježišovu suverenitu a na jeho pravé božstvo, podobne ako výraz **Ja som**.³⁵

V tomto evanjeliu sa nám podáva výklad Ježišovho života a Eucharistie na pozadí odchodu Židov z Egypta. Na ceste púšťou im dal Boh nebeský chlieb, aby ich na tejto ceste posilnil. Putovanie Izraelitov púšťou vystihuje našu dnešnú situáciu. Vždy sme na ceste so závislostí, odcudzenia a sklamaní do zaslúbenej krajiny, do krajiny slobody, v ktorej môžeme byť úplne sami sebou. Kto sa vydá na cestu spoznávania Krista, zakúsi skutočný život. Jeho hlad po živote sa utíši.³⁶ Ježiš ma súcitiť „s hladnými“, s tými, ktorí ho chcú spoznať a ídú za ním. Podľa Jánovho popisu, sám Ježiš sa ujíma iniciatívy. Evanjelium výslovne poznamenáva, že otázka položená Filipovi, bola len skúškou, „sám totiž vedel, čo chce urobiť“. Na rozdiel od synoptikov, tu Ježiš sám rozdeľuje chleby a na záver dáva pokyn pozbierať kúsky chleba. Tak ovláda celé dianie od začiatku do

³⁴ Porov. CANTALAMESSA, R., *Tajomstvo poslednej večere*, s. 9-10.

³⁵ Porov. POSPIŠIL, C. V., *Ježiš z Nazareta, Pán a Spasiteľ*, s. 7-8.

³⁶ Porov. GRÜN, A., *Eucharistia sviatosť premenenia*, s. 24-25.

konca. Stretávame sa tu so samotným Bohom, ktorý sa stará o svoj ľud. Tieto zázračné obdarovávanía majú vzbudiť a posilniť vieru v Božiu starostlivosť. Sú výzvou k viere a prinášajú nádej proti rezignácii. Vyzývajú veriacich, aby dôverovali, že s týmto Pánom je možné i to, čo sa zdá byť nemožné. Na mieste, kde sa priznávajú k tomuto Pánovi, nesmú ale byť rozdiely medzi sýtymi a hladujúcimi, medzi bohatými a chudobnými.³⁷ Náš hlad po takomto živote utíši chlieb, ktorý pochádza z neba. Týmto chlebom bude Jeho telo, ktoré dáva „za život sveta“ (Jn 6,51). V eucharistickom chlebe nám dáva svoje telo, svoju lásku, ktorá sa stala telom. A to bolo pre Židov neprijateľné. Ján používa pojem „telos“, znamená „cieľ“, „bod obratu“, „bod zvratu“. Na kríži došlo k zvratu nášho osudu. Láska definitívne porazila nenávisť. A „telos“ znamená aj „zasvätenie do tajomstvá“. Na kríži nás Ježiš zasväcuje do tajomstva lásky, ktorou nás miluje Boh. Eucharistia je pre Jána zasvätením do tejto lásky. Až táto robí náš život skutočne hodným prežitia.³⁸

2.1.1 Ja som Pravý chlieb života

Na vyjadrenie nevery „Židov“ odpovedá Ježiš vždy zjavením v slove, ktorého obsahom je požiadavka veriť. Zvlášťne na tejto reči je, že hovorí o centrálnej téme *zjavenie, viera, život* s pomocou obrazov o chlebe života. Z tohto obrazu vychádzajú ďalšie obrazné výrazy ako sú „*hladovať*“, „*žízniť*“, „*prísť k*“, „*je daný*“. Pomocou týchto obrazov chce Ján povedať iba to jediné: keď chce človek dosiahnuť vlastného, opravdivého a nepomíňajúceho života, musí uveriť v Ježiša, Božieho vyslanca.³⁹

Keď Ježiš po prvýkrát spomenul tento pokrm, poslucháči zostali prekvapení a dezorientovaní. Priviedli ho k tomu, aby podčiarkol objektívnu pravdivosť svojich slov: „*Veru, veru, hovorím vám: ak nebudete jesť telo Syna*

³⁷ Porov. PORSCH, F., *Evangelium svätého Jána, Nový zákon 4*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 55.

³⁸ Porov. GRŮN, A., *Eucharistia sviatosť premenenia*, s. 26.

³⁹ Porov. PORSCH, F., *Evangelium svätého Jána, Nový zákon 4*, s. 56.

človeka a piť jeho krv, nebudete mať v sebe život“ (Jn 6,53). Pritom nejde o metaforický pokrm: „lebo moje telo je pravý pokrm a moja krv je pravý nápoj“ (Jn 6,55).⁴⁰

Ľudia dnes reagujú podobne, ako reagovala kedysi Samaritánka, ktorá chcela mať hneď zázračnú vodu života. Aj tí, ktorí sú s Ježišom, žiadajú tento zázračný chlieb života a ukazujú tak svoj neutíšený hlad po živote. Ježiš na to odpovedá slávnostným *Ja som*, ktorým zjavuje sám seba ako niekoho, kto ako jediný môže utíšiť hlad a smäd ľudí po pravom a zmysluplnom živote. Len ten, kto k nemu prichádza, kto v neho verí, nájde konečné nasýtenie svojho hladu.⁴¹

2.1.2 Ja som Cesta, Pravda a Život

Pán Ježiš, ktorý sa stal našim chlebom, je práve tak aj našim ukazovateľom, našou cestou, ktorou nás vedie. Izrael prechádza púšťou a v „bezcestí“ môže nájsť cestu, vďaka tomu, že ho ako oblak a svetlo vedie Pán. Môže žiť tam, kde nie je cesta ani život, pretože človek nie je živený iba chlebom, ale tiež každým slovom, ktoré vychádza z Božích úst.⁴²

Náš pozemský život je skutočne neustála postupnosť stretávania sa s Kristom: s Kristom prítomným vo Svätom písme ako Božím slovom, s Kristom prítomným vo svojich služobníkoch ako učiteľoch, kňazoch a pastieroch, s Kristom prítomným v blížnom, najmä v chudobných, chorých, vylúčených na okraj spoločnosti, ktorí sú jeho údmi, ktorí trpia s Kristom prítomným vo sviatostiach, ktoré sú kanálmi jeho spásneho pôsobenia, s Kristom ako mlčanlivým hosťom našich srdiec, kde prebýva a odovzdáva nám svoj božský život.⁴³

Evanjelista Ján sa snaží stále v nových obrazoch a myšlienkových pochodoch zdôrazniť to, čo je podstatné. Pripomína to krúžením okolo stredu,

⁴⁰ Porov. JÁN PAVOL II., *Ecclesia de Eucharistia*, Encyklika, Trnava : SSV, 2003, s. 20.

⁴¹ Porov. PORSCHE, F., *Evangelium svätého Jána, Nový zákon 4*, s. 57.

⁴² Porov. RATZINGER, J., *Vrchol a prameň*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 101.

⁴³ Porov. JÁN PAVOL II., *Boh a Otec pozná nás a miluje*, Trnava : 1998, s. 7.

ktorý všetko spája v celok. Stále znova sa vracia k tomu, čo už povedal, osvetľuje to z iného zorného uhla, rozširuje, zdokonaľuje a prehľbuje.

2.1.3 Ja som Svetlo sveta

Stále znova dochádza zo strany Ježišových protivníkov k nedorozumeniu. Spor sa rozpútava zo slov „*Ja som*“, ktorými sa Ježiš zjavuje ako „*Svetlo sveta*“. Naozaj provokujúci nárok v ústach človeka. Svetlo je medzi ľuďmi pradávny symbolom šťastného života, rovnako ako tma je obrazom nešťastia a smrti. V židovstve mohli byť ako „*svetlo sveta*“ označované Tóra (dosl. „voditko“, „učenie“, zákon alebo Božie slovo), ale aj Izrael, Jeruzalem, chrám. „Hospodinov služobník“ je u Izaiáša (42,6; 49,6) nazývaný „svetlom pohanov“ alebo „národov“. Ježiš si robí nárok, že je vo výlučnom a všeobjímajúcom zmysle „svetlom pre život“ každému, kto sa k nemu vo viere pripojí, že mu teda môže darovať zmysluplný, neporušiteľný život. Svetlo teda neznamená nič menšie ako *spásu*, ktorá sa stala prístupnou skrze zjavenie a vieru.⁴⁴

Spájajúc sa s Kristom, ľud Novej zmluvy vzdialený od toho, aby sa uzatváral sám do seba, stáva sa akoby sviatosťou pre celé ľudstvo, znamením a nástrojom spásy, ktorú uskutočnil Kristus, Svetlo sveta a soľ zeme.⁴⁵

2.2 Eucharistia v synoptických evanjeliách

Evanjelia (podľa Marka, Matúša a Lukáša) podávajú v základe ten istý prehľad Ježišovho života a učenia. Nazývajú sa synoptickými (z gréc. *synopsis* – celkový pohľad, prehľad), lebo v textoch zostavených do paralelných stĺpcov možno jedným pohľadom vystihnúť ich slovné a štylistické vzťahy, podobnosti a odlišnosti. V modernej dobe najlepšie vypracovanou a najviac rozšírenou

⁴⁴ Porov. PORSCH, F., *Evangelium svätého Jána, Nový zákon 4*, s. 84.

⁴⁵ Porov. JÁN PAVOL II., *Ecclesia de Eucharistia*, Encyklika, s. 26.

vedeckou hypotézou o vzniku troch synoptických evanjelií je tzv. *teória dvoch prameňov*. Jej autorom je H. J. Holtzmann, ktorý ju rozpracoval vo svojom diele *Synoptické evanjeliá* roku 1863. Podľa tejto teórie je najstaršie Markovo evanjelium, z ktorého čerpali Matúš a Lukáš, ako z hlavného literárneho prameňa, ale použili aj iný prameň, tzv. *prameň logií*, obsahujúci najmä Ježišove výroky, okrem toho každý evanjelista použil aj svoj osobitný materiál. Cieľom evanjelií je vzbudiť vieru a posilniť vieru v Ježiša Krista a v jeho poslanie tým, že ho ohlasujú ako prisľúbeného Mesiáša a Spasiteľa, ktorý zjavil ľuďom jediného živého Boha. Evanjelisti úplne ustupujú do úzadia, aby tým viac vyniklo posolstvo, ktoré ohlasujú svojimi spismi.⁴⁶

Kto číta v synoptických evanjeliách opis ustanovenia Eucharistie, zostane prekvapený jednoduchosťou a zároveň „vážnosťou“, s akou Ježiš cez Poslednú večeru ustanovuje túto veľkú sviatosť. Jestvuje udalosť, ktorá je v určitom zmysle prelúdiom: *pomazanie v Betánii*. Vylatie voňavého nardového oleja, vyvolalo u učeníkov, zvlášť u Judáša (porov. Mt 26,8; Mk 14,4), protestnú reakciu. Ježiš bez toho, žeby ubral niečo z povinnosti lásky voči biednym, ktorým sa učeníci vždy budú musieť venovať, „*ved' chudobných máte vždy medzi sebou*“ (Mt 26,11; Mk 14,7; porov. Jn 12,8), on vidí blízku udalosť vlastnej smrti i vlastného pochovania a oceňuje toto pomazanie ako anticipáciu úcty, ktorej bude jeho telo hodné aj po smrti, neoddeliteľne viazané také, aké je, na tajomstvo jeho osoby.⁴⁷ Opis nám vedomým a slávnostným spôsobom, i keď v obmenách rozličných tradícií, ponúka slová, ktoré Ježiš povedal nad chlebom a vínom, pričom on sám použil konkrétne vyjadrenia *darované telo a preliata krv*. Všetky tieto podrobnosti nám evanjelisti rozprávajú vo svetle praxe *lámania chleba*, ktorá už bola ustálená v prvotnej Cirkvi.⁴⁸

Podľa evanjelistov Marka, Matúša a Lukáša pri večeri, keď Ježiš ustanovuje eucharistiu, naplňa sa nový význam Veľkej noci. Večera u synoptikov predchádza a uskutočňuje veľkonočnú udalosť Kristovho obetovania na kríži. Mohli by sme to prirovnať k symbolickým prorockým úkonom: „prorocké

⁴⁶ Porov. HERIBAN, J., Úvod do synoptických evanjelií, s. 1903.

⁴⁷ Porov. JÁN PAVOL II., *Ecclesia de Eucharistia*, s. 51.

⁴⁸ Porov. *Tamže*.

znamenia (napr. keď Jeremiáš rozbije džbán alebo si nasadí jarmo) sú konkrétnym uskutočnením Božieho slova a sú to udalosti, ktoré predchádzajú dejiny predpovedané Božím slovom“.⁴⁹ Proroci prostredníctvom nich určitým spôsobom zasadia budúcnosť do dejín. V tomto zmysle Ježišovo gesto pri Poslednej večeri (rozlomený chlieb a kalich vína), ktorým ustanovuje eucharistiu, je najvyšším symbolickým a prorockým úkonom v dejinách spásy. Keď Ježiš ustanovuje Eucharistiu, zvestuje prorockým spôsobom to, čo sa v krátkom čase stane a sviatostným spôsobom predchádza udalosti svojej smrti a zmŕtvychvstania. Ustanovenie Eucharistie je prorocký úkon, ktorý predchádza naplnenie tejto zvesti, ktorá sa stane skutočnosťou, až keď Kristus zomrie a vstane z mŕtvych.⁵⁰ V momente ustanovenia Eucharistie sa budúcnosť stáva skutočnosťou. V obidvoch prípadoch, u synoptikov aj u Jána, máme čo do činenia s tou istou udalosťou. Ján však dáva väčší dôraz na *skutočnú* Ježišovu obeť (kríž) a synoptici viac zdôrazňujú jeho *tajomnú* obeť (Poslednú večeru). V obidvoch prípadoch však ide o tú istú udalosť, ktorou je *Kristova* obeť.

2.2.1 Evanjelium sv. Marka – Ježiš Kristus, Syn Boží

Markovo evanjelium so svojimi 16 kapitolami je najkratším. Pre Marka je charakteristické, že prednostne obsahuje rozprávanie o Ježišových skutkoch a má pomerne málo rečí: reč v podobenstvách (4,1-34), reč o čistom a nečistom (7,1-23), eschatologická reč (13,1-37). Obsahuje pomerne málo podobenstiev: o rozsieváčovi, o zasiatom semene, o horčičnom zrnku, o zlých vinohradníkoch, o bdiacich služobníkoch. Markovo evanjelium rozpráva 18 zázrakov, ktoré Ježiš vykonal počas svojho pozemského pôsobenia.⁵¹

Evanjelium začína zhrňujúcim oznámením, ktoré vo forme referátu ohlasuje to, čo Marek zamýšľal rozvinúť vo svojom diele: Evanjelium je Ježiš Kristus, Syn Boží. Ježiš Kristus nie je iba predmetom rozprávania, ale aj

⁴⁹ Porov. CANTALAMESSA, R., *Tajomstvo poslednej večere*, s. 9.

⁵⁰ Porov. *Tamže*, s. 10.

⁵¹ Porov. HERIBAN, J., Úvod do Evanjelia podľa Marka, s. 1951.

podmetom celého Evanjelia. Použité tituly indikujú dva základné kristologické akcenty. Titul Syn Boží vo svojom plnom význame zaznie predovšetkým na začiatku evanjelia a potom pod krížom z úst rímskeho stotníka po Ježišovom skonaní. Tú vrcholí zjavenie nového obsahu tohto titulu a pravej Ježišovej identity. V zázrakoch, ktoré Marek popisuje, Ježiš prejavuje moc nad prírodou, nad chorobami, nad smrťou a predovšetkým nad mocou zlého ducha. Zázraky ukazujú na príchod Božieho kráľovstva a na Ježišovu mimoriadnu v pravde božskú moc. Vedomie ohľadom vlastnej božskej identity prejavuje Ježiš výrokmi typu: „Ja som“ (porov. Mk 6,50, 14,62).⁵²

2.2.2 Evanjelium sv. Matúša – Láska nad všetkým

Matúšovo evanjelium kladie dôraz na Ježišovu učiteľskú činnosť. Hlavným adresátom jeho reči sú učeníci. Všetkých päť veľkých rečí v Matúšovom evanjeliu končí tematikou súdu, odplaty a odmeny. Ježiš je jediný Majster a Učiteľ (porov. Mt 23,8). Veľmi dôležitá je téma Ježišovho Božieho synovstva. Je to evanjelium Ježišovho detstva, kde sa hovorí o panenskom počatí, ktoré ukazuje jasne na Ježišov pôvod v Bohu. Syn je tu postavený na úroveň Otca. Petrovo vyznanie Ježišovho Božieho synovstva (Mt 16,16) má dve základné roviny: z historického pohľadu Peter rozumel titulu zrejme v zmysle dobových mesiášskych očakávaní, podľa veľkonočnej perspektívy sa toto vyznanie ukazuje ako kľúč k tajomstvu Ježiša z Nazaretu.⁵³

Prítomnosť Ježiša Krista v Eucharistii neznamená len sprítomnenie jeho osoby, ale aj jeho diela spásy, najmä obety na kríži. V Matúšovom evanjeliu sa spomína práve obetný charakter Eucharistie: „*Toto je moja Krv novej zmluvy, ktorá sa vylieva za všetkých na odpustenie hriechov*“ (Mt 26,28). Tieto slová priamo nadväzujú na starozákonnú obetu na hore Sinaj, pri ktorej Mojžiš polovicou obetnej krvi pokropil oltár a druhou ľud slovami: „*Toto je krv zmluvy,*

⁵² Porov. POSPIŠIL, C. V., *Ježiš z Nazareta, Pán a Spasiteľ*, s. 76.

⁵³ Porov. *Tamže*, s. 77.

ktorú Pán uzavrel s vami“ (Ex 24,8). Ježiš na kríži neobetuje Otcovi „niečo“, ale seba samého ako „dar a obetu“ (Ef 5,2). Na rozdiel od Starého zákona neprináša mnoho obetí, ale jednu jedinu.⁵⁴

Tým, že Ježiš dal svoj život „za odpustenie hriechov“, ukázala sa jeho láska silnejšia než všetky odmietania a nepriateľstvá. V tom a len v tom, spočíva naša budúcnosť.⁵⁵

2.2.3 Eucharistia v evanjeliu sv. Lukáša

Najkrajším príbehom z Lukášovho evanjelia je príbeh odohrávajúci sa na ceste do Emauz. Práve z neho jasne vyplýva, ako Lukáš chápal Eucharistiu. Je to nádherný obraz Eucharistickej slávnosti. Dnes sú mnohí na úteku pred sebou a pred pravdou o svojom živote. Ježiš nás chce Eucharistiou pozvať, aby sme svoj život vo svetle jeho slov a jeho oslobodzujúceho príbehu videli a chápali po novom.⁵⁶ Eucharistia je premenou zmysľania o vlastnom živote vo viere v Ježiša Krista. Pekný obraz Eucharistie sa ukrýva aj v podobenstve o márnotratom synovi, ktorým Ježiš zdôvodňuje, prečo si s hriešnikmi sadá za jeden stôl. My sami sme márnotratnými synmi. Odcudzili sme sa sebe samým, stratili sme svoj vnútorný domov, premárnili sme čo sme dostali, žijeme a sme mimo, cítime sa stále horšie. Eucharistia nás vracia späť domov, do domu nášho Otca. Eucharistia je hostina radosti, ktorú pre nás pripravil náš Otec. Ožívame, pretože slávime pokrm života. Objavujeme, že nikdy nie je neskoro na návrat tam, kde sme naozaj doma.⁵⁷

Posledným posedením pri jedle pred Poslednou Ježišovou večerou bola návšteva u mýtnika Zacheja. Podobne ako on, i my sa snažíme kompenzovať svoje komplexy menejcennosti zháňaním peňazí a majetku. Pri návšteve u Zacheja Ježiš dvakrát použije slovo „dnes“, keď povie: „dnes musím navštíviť“

⁵⁴ Porov. MATEJE, A. H., *Viem komu som uveril*, Rím : SÚSMC, 1987, s. 352.

⁵⁵ Porov. LIMBECK, M., *Evangelium svätého Matouše, Nový zákon I*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 13.

⁵⁶ Porov. GRŮN, A., *Eucharistia sviatosť premenenia*, s. 17.

⁵⁷ Porov. *Tamže*, s. 18-19.

tvoj dom...“ (Lk 19,5) a „dnes prišla spása do tohto domu, ...“ (Lk 19,9). Sedemkrát spomína Lukáš vo svojom evanjeliu toto tajomné „dnes“. Zodpovedá siedmim sviatostiam. My tak ako Zachej prichádzame bez vedomia vlastnej hodnoty. Ako malomocní, slepí, ochromení strachom, rezignovaní, sklamaní a ťažení bremenom života. V Eucharistii nás Ježiš narovnáva a povzbudzuje. Eucharistia je vyvrcholením všetkého toho, po čom ľudia v prijímaní pokrmov túžia. My sami niekedy počas prijímania spievame: „Skúste a presvedčte sa (ochutnajte), aký dobrý (sladký, príjemný) je Pán“. V prijímaní fyzicky zakúšame lásku Boha. V každej Eucharistii si ju môžeme pripomínať. V Kristovi zažiarila, aby sme z nej mohli žiť, aby sme sa do nej mohli ponárať a aby bola prameňom našej lásky k druhým.⁵⁸

2.3 Slávenie Eucharistie

Pri slávení Poslednej večeri neboli tí, pri ktorých Ježiš stoloval, „*colníci a hriešnici*“. Podriadil ju základnej podobe slávania Paschy a tá hovorí o tom, že sa táto hostina slávi v spoločenstve rodiny. Takto urobil so svojou novou rodinou s Dvanástimi, s tými, ktorým umýval nohy, ktorých svojím slovom a týmto kúpeľom odpustenia pripravil na to, aby s ním mohli prijať spoločenstvo krvi, aby s ním tvorili jedno telo. Vieme, že v prvých začiatkoch sa Eucharistia slávila iba v nedeľu, takže práve tak vystupovala z každodennosti a preto tiež z obvyklého spôsobu spoločenstva stola.⁵⁹ Dnes celé obetné zhromaždenie, nie len kňaz, prináša Eucharistiu, vďačný dar Otcovi: prinášame obeť Ježiša Krista a v nej aj obeť seba samých. Preto slávenie svätej omše by malo byť naším najosobnejším úkonom, veď v nej vykonávame základný úkon nášho života: obeť. V nej sa završuje moja osobná životná obeť, obeť našej rodiny, obeť tejto kresťanskej obce, obeť celej Cirkvi – v Ježišovi Kristovi. Slávenie svätej omše si vyžaduje našu osobnú zainteresovanosť v najvyššej miere, do nej sa má

⁵⁸ Porov. GRÜN, A., *Eucharistia sviatosť premenenia*, s. 22-23.

⁵⁹ Porov. RATZINGER, J., *Vrchol a prameň*, s. 51.

vlievať celý náš život lásky a bolesti. Všetky drobné i veľké obety nášho všedného života dostávajú svoje pevné miesto a trvalú hodnotu až vtedy, keď ich vložíme do jedinej obety, Kristovej, slávanej medzi nami vo svätej omši. Tu preberá Kristus všetko to „*moje osobné*“ na seba, včleňuje to do svojho tela, ktoré obetuje Otcovi. Takto máme prinášať aj seba ako príjemnú obeť Pánovi.⁶⁰

Eucharistické tajomstvo – obeta, prítomnosť, hostina, nepripúšťa redukcie a manipulácie. Je potrebné žiť ho v jeho integrite: aj ako liturgickú udalosť, aj v intímnom rozhovore s Ježišom hneď po prijatí Eucharistie, aj vo chvíľach modlitieb eucharistickej adorácie mimo omše. Vtedy sa pevne buduje Cirkev a vyjadruje sa to, čím skutočne je: jedna, svätá, katolícka a apoštolská; Boží ľud, chrám, rodina; Kristovo telo a nevesta oživovaná Duchom Svätým; všeobecná sviatosť spásy a hierarchicky usporiadané spoločenstvo. Cesta, ktorou Cirkev prechádza v týchto rokoch tretieho tisícročia, je aj *cestou obnoveného ekumenického úsilia*. Je to dlhá cesta, plná prekážok, ktoré presahujú ľudské schopnosti. No máme Eucharistiú a pred ňou môžeme z hĺbky srdca cítiť, že aj nám sú adresované tie isté slová, ktoré počul prorok Eliáš: „*Vstaň a jedz, lebo máš pred sebou dlhú cestu!*“⁶¹

Posilnení týmto pokrmom môžeme sa odvážne angažovať v štruktúrach tohto sveta, aby sme do nich vniesli tú novosť vzťahov, ktoré majú v Božom dare svoj nevyčerpatel'ný zdroj. Aj modlitba, ktorú opakujeme počas každej svätej omše: „chlieb náš každodenný daj nám dnes“, nás zaväzuje urobiť všetko, čo je možné v spolupráci s medzinárodnými, štátnymi a súkromnými inštitúciami, aby prestal alebo sa aspoň zmenšil škandál hladu a podvýživy, ktorou trpia toľké milióny ľudí, najmä v rozvojových krajinách.⁶²

⁶⁰ Porov. KRAPKA, E., *Tajomstvá svätej omše*, s. 168.

⁶¹ Porov. JÁN PAVOL II., *Ecclesia de Eucharistia*, s. 65.

⁶² Porov. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, Posynodálna apoštolská exhortácia, Trnava : SSV, 2007, s. 113.

2.3.1 Slávnosť Zmŕtvychvstania

Vlastné východisko v kresťanskej forme Ježišovho odkazu ponúklo zmŕtvychvstanie. Práve ono rozhodujúcim spôsobom umožnilo, že Ježiš je skutočne prítomný i za hranicami pozemskej telesnosti a môže sa rozdávať. Zmŕtvychvstanie sa však odohralo v prvý deň v týždni. U Židov tento deň platil ako deň stvorenia sveta. Pre Ježišových učeníkov sa tento deň stal dňom, ktorým začal existovať nový svet, v ktorom skrze vyjdenie zo smrti povstalo nové stvorenie. Bol to deň, v ktorom Ježiš Kristus prišiel na svet po novom ako Zmŕtvychvstalý. Týmto urobil prvý deň v týždni, deň stvorenia, svojím dňom, „*dňom Pána*“. V prvom liste Korinťanom (16,2) je tento deň dosvedčený ako deň Eucharistie.⁶³ Už na začiatku 2. storočia označil Ignác Antiochijský kresťanov ako tých, ktorí „*žijú podľa nedele*“, to znamená, že kresťania sú tými, ktorí žijú zo zmŕtvychvstania, z jeho prítomnosti v eucharistickej slávnosti. Zo Skutkov apoštolov vieme, že kresťania slávil Eucharistiu s chválospevom a z piatej kapitoly listu Efezanom (5,19) rovnako ako z mnohých ďalších miest, že chválili Pána žalmami, hymnami a piesňami. Po Ježišovom zmŕtvychvstaní sa učenici prestali zúčastňovať obetného kultu v chráme. Nemohli sa ho zúčastňovať, pretože chrámová opona bola roztrhnutá, to znamená, že chrám bol prázdny. Zatiaľ, čo sa učenici nezúčastňovali krvavej obety v chráme, slávil namiesto toho *nového veľkonočného baránka* a zúčastňovali sa bohoslužby v synagóge.⁶⁴

2.3.2 Kresťanská bohoslužba

Náš Spasiteľ pri Poslednej večeri, v tú noc, keď bol zradený, ustanovil eucharistickú obetu svojho Tela a svojej Krvi, aby ňou neprestajne pokračoval v priebehu vekov v obete Kríža, kým on sám nepríde. Tým zveril Cirkvi, svojej

⁶³ Porov. RATZINGER, J., *Vrchol a prameň*, s. 52.

⁶⁴ Porov. *Tamže*, s. 54.

milovanej neveste, pamiatku svojej smrti a svojho vzkriesenia, sviatosť nežnosti, znak jednoty, puto lásky, veľkonočnú hostinu, na ktorej sa prijíma Kristus, duch sa naplňuje milosťou a dáva sa nám záruka budúcej slávy.⁶⁵

Preto sa Cirkev veľmi stará o to, aby v Krista veriaci neboli prítomní na tomto tajomstve viery akoby cudzí a nemí pozorovatelia, ale aby ho pomocou obradov a modlitieb dobre chápali a tak sa na posvätnom úkone zúčastňovali vedome, nábožne a činne, poučili sa slovom Božím, občerstvili pri stole Tela Pánovho a vzdávali vďaky Bohu. Nech sa naučia prinášať nepoškvrnenú Obetu nielen rukami kňaza, ale spolu s ním a tak obetovať samých seba.⁶⁶

Život viery je v nebezpečenstve, keď človek už netúži sa zúčastniť na svätej omši, kde sa pripomína veľkonočné víťazstvo. Stratíť zmysel nedele ako Pánovho dňa, ktorý treba zasvätiť, je prejavom straty autentického zmyslu kresťanskej slobody. Veď z tohto dňa pramení kresťanský zmysel existencie a nový spôsob prežívania času, vzťahov, práce, života a smrti. Nedeľa, deň Pánov si zaslúži, aby bola zasvätená, aby neskončila ako deň „*prázdný od Boha*“.⁶⁷ Cirkev dnes našla svoju ucelenú podobu samostatnej kresťanskej bohoslužby, do ktorej sa môže každý veriaci kresťan zapojiť celou svojou bytosťou.

2.3.2.1 Vstupný obrad

Slávenie eucharistie sa otvára *prežehnaním*. Symbolika kríža vyjadruje postoj viery, modlitby a poklony. Čelo symbolizuje sídlo rozumu, hrud' sídlo srdca, plecيا nasadenie k práci a účinkovaniu. Potom kňaz *pozdraví* spoločenstvo, ktoré pozdrav opätuje.⁶⁸ Nasleduje *modlitba pokánia*. Je to modlitba, v ktorej prosíme o Božiu milosť. V celých dejinách kresťanstva pravdepodobne neexistuje modlitba, ktorú by sa ľudia modlili častejšie

⁶⁵ Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL., *Sacrosanctum concilium, In : Synopsa Dokumentov II. vatikánskeho koncilu*, s. 198.

⁶⁶ Porov. *Tamže*, s. 198.

⁶⁷ Porov. *Tamže*, s. 91.

⁶⁸ Porov. CANTALAMESSA, R., *Tajomstvo poslednej večere*, s. 14.

a vrúcnejšie ako modlitbu „*Pane, zmiluj sa*“. Je to nárek človeka s kajúcim srdcom. Táto modlitba je možná iba vtedy, ak sme ochotní priznať si vlastné chyby a previnenia voči Bohu a blížnym. Zároveň je potrebné, aby sme si uvedomili nielen vlastnú vinu, ale aj vinu celej spoločnosti a prijali svoju spoluzodpovednosť za zlo, ktoré nás obklopuje. Modlitba pokánia sa rodí z kajúceho srdca. Kajúce srdce je srdcom, ktoré neprenáša vinu na druhých, ale uznáva vlastnú vinu a hriešnosť sveta a je pripravené prijať Božiu milosť.⁶⁹ Postoj kajúceho srdca na začiatku slávenia Eucharistie je veľmi dôležitý. Naše srdce by sme mohli prirovnať k pôde. Ak je zem tvrdá a nalejeme na ňu vodu, zem ju neprijme, ale ak je rozrobená, je schopná prijať vodu a nechať vyklíčiť semeno. Podobne je to aj s naším srdcom. Len kajúce srdce je schopné prijať Božiu milosť. Je preto dôležité začať sláviť Eucharistiю s kajúcim srdcom. Chválospev *Sláva Bohu na výsostiach* je oslavou Boha a Krista. Vyjadruje radosť pri zvestovaní Ježišovho narodenia. Dejiny označujú tento spev ako ďakovný a slávnostný chválospev.⁷⁰

Nasleduje *modlitba dňa*. Samotnú modlitbu možno rozdeliť na tri časti: *výzva kňaza, ticho, samotná modlitba*. Túto modlitbu spoločenstvo potvrdí slovom *Amen*. Tým sa končí vstupný obrad.⁷¹

2.3.2.2 Liturgia slova

Bohoslužba slova sa skladá z viacerých častí: *1. čítanie, medzispiev, 2. čítanie, alelujový verš, evanjelium, homília, Credo, prosby*. Čítania zo Starého a Nového zákona, Evanjelium a kázeň sa nám ponúkajú, aby sme si naplno uvedomili prítomnosť Krista v našom živote. Každý deň sa nám ponúkajú iné čítania, ktoré nás sprevádzajú. Ich hlavnou úlohou nie je to, aby nás informovali a poučali, ale hlavne, aby nám sprostredkovali prítomnosť samotného Krista. Žijeme vo svete, keď slovo stráca svoju hodnotu. Slová nás zaplavujú

⁶⁹ Porov. ŠTRBÁK, M., *Liturgia Eucharistie*, Ružomberok : PFKU, 2005, s. 11-12.

⁷⁰ Porov. *Tamže*, s. 25.

⁷¹ Porov. *Tamže*, s. 28-29.

v reklamách, na bilbórdoch, v letákoch, časopisoch, na informačných tabuliach. Zdá sa, že ich hlavnou úlohou je informovať. Potrebujeme slová, aby sme vedeli, čo máme robiť. Úloha Božieho slova je však iná. Božie slovo je posvätné, to znamená, že sprítomňuje to, čo naznačuje. Keď sa Ježiš prihováral dvom emauzským učeníkom a vysvetľoval im Písma, ktoré sa vzťahovali na neho, zahorelo im srdce. Zažívali jeho prítomnosť. Keď počúvame Božie slovo, nemôžeme ho vnímať len ako slovo, ktoré nás informuje, ale ako slovo, ktoré nám skutočne sprítomňuje Krista.⁷²

Najdôležitejšie miesto v rámci bohoslužby slova má čítanie *evanjelia*. Liturgický postoj pri počúvaní evanjelia je státie. Tri krížiky – na čele, ústach a hrudi sú známe od 9. storočia. Krížik znamená pripravenosť prijať počuté Slovo, vyznať ho a predovšetkým verne ho v srdci chrániť.⁷³

Po evanjeliu nasleduje *homília* (kázeň), ktorej úlohou je aktualizácia prečítaného Božieho slova pre každodenný život a po homílii *Credo*. *Credo* nie je len suchým zhrnutím náuky Cirkvi. Vyjadruje oveľa viac. Je to vyznanie viery. Viera okrem poznania zahŕňa aj ľudský postoj, je vyjadrením dôvery. Je to naše *áno*, ktoré hovoríme tomu, kto sa nám sprítomnil v Božom slove. *Credo* je pozvaním Krista do svojho života. Tak ako emauzskí učeníci pozvali Ježiša domov a prosili ho, aby ostal s nimi, aj my máme pozvať Krista do svojho života. Eucharistia je pozvaním Krista do svojho domova. Ježiš chce byť pozvaný, bez pozvania bude pokračovať v ceste na iné miesto. Potom, čo sme si vypočuli jeho slovo, mali by sme povedať „verím Ti, zverujem sa Ti celá“.⁷⁴

2.3.2.3 Liturgia eucharistie

Liturgiu eucharistie môžeme rozdeliť na tri hlavné časti: *príprava obetných darov*, *eucharistická modlitba*, *prijímanie*. Počas *prípravy obetných darov* sa v obetnom sprievode prinášajú na oltár obetné dary: chlieb a víno.

⁷² Porov. NOUWEN, H. J. M., *S hořícím srdcem*, Praha : Paulinky, 2000, s. 31-32.

⁷³ Porov. ŠTRBÁK, M., *Liturgia Eucharistie*, s. 39.

⁷⁴ Porov. NOUWEN, H. J. M., *S hořícím srdcem*, s. 40-41.

V prvotnej cirkvi sa používal obyčajný domáci chlieb. Od 9. storočia sa začal v západnej Cirkvi používať nekvasený chlieb. Víno sa pôvodne používalo červené, až od 16. storočia sa začalo v západnej Cirkvi používať biele víno. Spolu s chlebom a vínom sa prinášajú na oltár dary pre chudobných a pre cirkev.⁷⁵

Sprievodné modlitby, ktoré prednáša kňaz pri pozdvíhovaní majú svoj pôvod v židovskej modlitbe, ktorá sa prednášala pred *paschou* (na Veľkú noc). Môžeme ju označiť ako modlitbu obety. Umytie rúk má symbolický význam, ide o prirodzený pocit, že sa máme dotýkať vzácných vecí čistými rukami. Modlitbou nad darmi sa končí prvá časť liturgie Eucharistie.⁷⁶

Nasleduje *eucharistická modlitba*. Uvádza sa *prefáciou* – slávnostnou piesňou vďaky a chvály, ktorá sa mení podľa sviatočného obdobia. Končí sa trojnásobným prevolávaním Svätý „*Sanctus*“.⁷⁷

Eucharistické modlitby sú rozličné. Každá z nich však obsahuje nasledujúce základné prvky: „*epiklézu*“, inými slovami vzývanie Ducha Svätého, ktorý svojím pôsobením premieňa svet; „*anamnézu*“ – sprítomnenie udalostí Veľkej Noci; prosby. Centrom každej eucharistickej modlitby sú slová, ktoré Ježiš povedal pri Poslednej večeri: „Toto je moje telo, ktoré sa obetuje za vás... Toto je kalich mojej krvi, ktorá sa vylieva za vás i za všetkých na odpustenie hriechov“. Nimi sa sprítomňuje samotná Kristova obeta na kríži a jeho zmŕtvychvstanie.⁷⁸

Tretou časťou liturgie eucharistie je *prijímanie*. Začína sa modlitbou Otče náš, ktorá platí pre prijímajúcich ako modlitba „pri stole“, predovšetkým pre jej štvrtú prosbu: „chlieb náš každodenný daj nám dnes“.⁷⁹ Na túto modlitbu nadväzuje obrad pokoja, po ňom úkon lámania chleba, počas ktorého veriaci spievajú „Baránok Boží...“. Nato sa kňaz osobnou modlitbou pripravuje na prijímanie. Potom nasleduje pozvanie k prijímaniu slovami Jána Krstiteľa (Jn 1,29), na ktoré zhromaždený ľud spolu s kňazom pokorne odpovedá slovami

⁷⁵ Porov. ŠTRBÁK, M., *Liturgia Eucharistie*, s. 47-48.

⁷⁶ Porov. *Tamže*, s. 50.

⁷⁷ Porov. *Tamže*, s. 56.

⁷⁸ Porov. *Tamže*, s. 59-60.

⁷⁹ Porov. *Tamže*, s. 97.

stotníka: „Pane, nie som hoden...“ (Mt 8,8). Prijímaním sa spájame s Kristom, vytvárame s ním spoločenstvo a máme účasť na jeho osude: „Spolu s ním sme pribití na kríž, uložení do hrobu, s ním sme vzkriesení, aby sme mohli sprevádzať stratených pocestných na ich cestách“. Prijímanie vytvára nové spoločenstvo aj medzi nami navzájom. Kristus, ktorý v nás prebýva, nás spája úplne novým spôsobom s ostatnými ľuďmi.⁸⁰

2.3.2.4 Záverečné obrady

Tieto obrady pozostávajú z *kňazovho pozdravu a požehnaní a z prepustenia*, ktorým sa zhromaždenie rozpúšťa. Tento záverečný moment je veľmi dôležitý. Eucharistia je ukončená poslaním: „Id'te v mene Božom“. V latinčine to znie: „*Ite, missa est*“ a doslova by sme to mohli preložiť ako „Id'te, toto je vaše poslanie“.⁸¹ Slávenie eucharistie teda nekončí prijímaním – tajomným spojením s Bohom, ale poslaním. Najskôr sme poslaní k svojim najbližším: k rodine, k priateľom a k tým, ktorí sú dôvernou súčasťou nášho života. Svedčiť o našej skúsenosti s Kristom medzi tými, ktorí nás veľmi dobré poznajú, je vždy to najťažšie. Až keď dokážeme vytvoriť puto lásky s tými, ktorí tiež spoznali Krista, potom ako spoločenstvo môžeme ísť k ostatným ľuďom, ktorí ho ešte nepoznajú.⁸²

2.3.3 Liturgické slávenie a život

Žiť eucharisticky znamená prežiť svoj život v neustálej vd'ačnosti. Gestá a postoje, ktoré sú súčasťou slávenia Eucharistie majú hlboko ľudský význam. Počas slávenia Eucharistie prosíme Boha o odpustenie, počúvame Ježišove slová, pozývame ho do svojho života, prijímame ho a sme poslaní hlásať svetu radostnú

⁸⁰ Porov. NOUWEN, H. J. M., *S hořicim srdcem*, s. 56.

⁸¹ Porov. *Tamže*, s. 61.

⁸² Porov. *Tamže*, s. 71.

zvest'. Tieto momenty sú súčasťou ľudskej existencie. Celý ľudský život je obsiahnutý v Eucharistii. Porovnáme aspoň niektoré prvky, ktoré sú súčasťou ľudskej existencie s momentmi liturgického slávenia.⁸³

LITURGICKÉ SLÁVENIE ► ◀ ŽIVOT

Lútosť

prosiť Boha a blízkych o odpustenie

Pochopenie

vzájomne sa prijať, pochopiť

Počúvanie Božieho slova,
rozpoznanie prítomnosti Božej

Komunikácia

počúvať druhých, viesť
s nimi dialóg

Vyznanie viery

pozvanie Krista do svojho života

Dôvera

nechať vstúpiť druhých
do svojho života

Prijímanie

jesť z toho istého chleba
piť z toho istého kalicha

Prijímať a dávať

prijímať s vďačnosťou,
dávať sa so štedrosťou

Poslanie

byť poslaní do sveta a stať sa
svedkami

Premieňať svet

byť nositeľmi novosti,
iniciátormi kultúry

⁸³ Porov. CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, *Io ho scelto voi. II. catechismo dei giovani 1*, Roma : Elle Di Ci 1993, s. 166-167.

3 KRISTOV PRÍKLAD PREMIETANÝ DO NAŠEJ KAŽDODENNEJ PRAXE

Boh nás nesmierne miloval a preto nám vyšiel v ústrety tým, že poslal svojho Syna, aby v ňom raz navždy premohol náš bezmocný a mučivý hlad, aby nám v ňom otvoril cestu k nekonečnej hojnosti svojho svätého stola. Ježiš Kristus vo svojej ľudskej prirodzenosti vzal na seba aj náš ľudský hlad a smäd v celej jeho šírke. Aj on kráča pozemským životom v horúčave dňa a v únave putovania.⁸⁴ Vo všetkom sa nám chce podobať okrem hriechu, no zároveň nás svojím životom nabáda, aby sme aj my robili podobne ako On. Je veľmi dôležité pochopiť zmysel toho, čo znamenajú Ježišove slová: „Dal som vám príklad“. Evanjelista Ján nám opisuje udalosť, na základe ktorej Ježiš chce umyť nohy tým, medzi ktorými vypukla akási hádka o tom, kto môže byť považovaný za najväčšieho. Možno práve preto Ježiš chce umývaním nôh akoby zhrnúť celý zmysel svojho života, aby sa dôkladne vryl do pamäti učeníkov a jedného dňa, až budú schopní pochopiť, aby pochopili. Toto gesto nám vlastne hovorí, že celý Ježišov život od začiatku až do konca bol umývaním nôh, to znamená službou ľuďom.⁸⁵

Pri tejto Poslednej večeri Nového zákona sa uskutočňujú nevýslovné tajomstvá. Tu sa stretá duch i telo, nebo i zem, čas i večnosť. A predsa je všetko také prosté a čisté, všetko sa deje tak jednoducho a pokojne, ako je aj čistý a prostý kúsok nekvaseného chleba a kalich čistého vína. Berie ich Spasiteľ do svojich rúk a vyslovuje nad nimi tajomstvo nasýtenia: „Vezmite a jedzte, toto je moje Telo. Pite z neho všetci, toto je moja krv“. Takto ticho a pokojne vstúpila do našich dejín sviatosť vrcholnej lásky. To je miesto, kde prestáva všetka naša ľudská vypočítavosť, kde sa ľakáme nevyspytatelnosti Božej lásky, stojíme zaskočení Božou láskou. No práve tu Kristus neúprosne žiada našu odpoveď.⁸⁶

⁸⁴ Porov. KRAPKA, E., *Tajomstva svätej omše*, s. 185.

⁸⁵ Porov. CANTALAMESSA, R., *Eucharistie – naše posväcen*, s. 73.

⁸⁶ Porov. KRAPKA, E., *Tajomstva svätej omše*, s. 188.

3.1 Eucharistia – tajomstvo, ktoré žijeme

Pán Ježiš sa pre nás stal pokrmom pravdy a lásky a keď hovorí o dare svojho života, ubezpečuje nás, že „kto bude jesť z tohto chleba, bude žiť naveky“ (Jn 6,51). Prijímaním tela a krvi Ježiša Krista sa zúčastňujeme na Božom živote čoraz dospelejším a uvedomelejším spôsobom. Ved' nie eucharistický pokrm sa premieňa v nás, ale my sme ním tajomne premenení. Kristus nás živí a tým nás spája so sebou: „*príťahuje nás do seba*“.⁸⁷ A pretože on sám nás živí, spája so sebou a pretvára nás, zároveň chce, aby sme náš život zacielili k nebeskému Jeruzalemu, aby sme vnášali svet do Jeho blízkosti, do všedného dňa a tým tento všedný deň premieňali.⁸⁸

Druhý vatikánsky koncil právom vyhlásil, že eucharistická obeta je „*prameň a vrchol celého kresťanského života*“. Ved' najsvätejšia Eucharistia obsahuje celé duchovné dobro Cirkvi, totiž samého Krista, nášho veľkonočného Baránka a živý chlieb, ktorý prostredníctvom tela oživovaného Duchom Svätým, Oživovateľom, dáva ľuďom život. Preto sa neustále obraciame na svojho Pána prítomného v Oltárnej sviatosti, v ktorej objavujeme plné prejavenie sa jeho nesmiernej lásky.⁸⁹ Slová svätého Pavla Rimanom na túto tému sú najsúhrnejšou formuláciou toho, ako Eucharistia premieňa celý náš život na duchovnú bohoslužbu milú Bohu: „Bratia, pre Božie milosrdenstvo vás prosím, aby ste svoje telá prinášali ako živú, svätú, Bohu milú obeť, ako svoju duchovnú bohoslužbu“ (Rim 12,1). Katolícka náuka učí, že Eucharistia, ako obeta Krista, je aj obeťou Cirkvi a teda všetkých veriacich.⁹⁰

⁸⁷ Porov. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, s. 86.

⁸⁸ Porov. RATZINGER, J., *Vrchol a prameň*, s. 90.

⁸⁹ Porov. JÁN PAVOL II. *Ecclesia de Eucharistia*, s. 5.

⁹⁰ Porov. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, s. 87.

3.1.1 Eucharistia a veriaci laici

Reforma omšových obradov započatá už za Pia XII., podporovaná Druhým vatikánskym koncilom a uskutočnená zavedením nového misála pápežom Pavlom VI. roku 1969, umožnila sledovanie a činnú účasť celého spoločenstva na slávení Eucharistie. Obnovu liturgie v našom storočí možno teda považovať za „znak zásahov Prozreteľnosti Božej“ a „účinkovanie Ducha Svätého vo svojej Cirkvi“.⁹¹

Veľmi pekne sa vyjadril pápež Pius XII., keď na otázku „*Kto sú to laici?*“ povedal: „Veriaci, teda ešte presnejšie laici, stoja v prvých líniách života Cirkvi. Cirkev je pre nich životným princípom ľudskej spoločnosti. Preto musia oni, a práve oni, nadobúdať stále hlbšie vedomie, že nielen patria k Cirkvi, ale že sú Cirkvou, to znamená spoločenstvom veriacich na zemi“.⁹² Teda sú spoločenstvom, ktoré sa zhromažďuje okolo svojho Spasiteľa a Prostredníka Ježiša Krista, podobne ako zástupy ľudu v evanjeliách spoločne volajú k nemu: „Pane, zmiluj sa nad nami! Kriste, zmiluj sa nad nami!“ Týmto zvolaním akoby chceli zdôrazniť, že oni sú tí chudobní, hladní a smädní, oni sú tí chorí a unavení, oni sú ten opustený ľud, ktorý sa tlačí k Ježišovi a tak prišlo mu ich ľúto.⁹³

Cirkev sa snaží objasniť človeku zmysel jeho existencie a otvára ho pre plnú pravdu o ňom samom a o jeho cieľi. Týmto vlastne slúži človeku. Táto služba predovšetkým tkvie v nevysloviteľnej a otriasajúcej skutočnosti, že „Boží Syn... sa vo svojom vtelení určitým spôsobom zjednotil s každým človekom“. Preto je človek prvou a základnou cestou Cirkvi, cestou, ktorú predznačil sám Kristus.⁹⁴ Všetci členovia Božieho ľudu sú pracovníkmi vo vinici Pánovej. Stav laikov má svoju špecifickosť vo svetskom charaktere. Slúži Cirkvi tým, že

⁹¹ Porov. MATEJE, A. H., *Viem, komu som uveril*, s. 344.

⁹² Porov. JÁN PAVOL II., *Christifideles laici*, Apoštolská exhortácia, Bratislava : 1990, čl. 15.

⁹³ Porov. KRAPKA, E., *Tajomstva svätej omše*, s. 60.

⁹⁴ Porov. JÁN PAVOL II., *Christifideles laici*, čl. 36.

kňazom a rehoľníkomi dosvedčuje a sprítomňuje miesto pozemských skutočností v Božom pláne spásy.⁹⁵

V Kristovi, hlave Cirkvi, jeho telá, všetci kresťania tvoria „*vyvolený rod, kráľovské kňazstvo, ľud určený na vlastníctvo, aby zvestovali slávne skutky toho, ktorý ich z tmy povolal do svojho obdivuhodného svetla*“ (1 Pt 2,9). Eucharistia ako tajomstvo, ktoré treba žiť, sa ponúka každému v podmienkach, v ktorých sa nachádza a jeho existenciálnu situáciu premieňa na miesto, kde má každodenne žiť kresťanskú novosť.⁹⁶ A práve preto, že svet je „*pole*“ (Mt 13,38), na ktoré Boh kladie svoje deti, ako dobré semeno, kresťanskí laici v sile krstu, birmovky a posilnení Eucharistiou sú povolaní žiť radikálnu novosť, ktorú Kristus priniesol do bežného života. Mali by rozvíjať túžbu, aby Eucharistia čoraz hlbšie prenikala do ich každodennej existencie a viedla ich aby boli svedkami tam, kde pracujú a v celej spoločnosti. V tomto by ich mali nevyhnutne a neustále povzbudzovať, podporovať, vychovávať kňazi, tzv. pastieri ľudu, aby pod ich vedením plne žili vlastné povolanie.⁹⁷

3.1.2 Eucharistia a kňazi

Z veľkého počtu učeníkov si Ježiš povolal iba Dvanástich. Chcel, aby mali osobitným spôsobom účasť na jeho poslaní. Toto osobitné povolanie Dvanástich sa nezakladalo na ich prirodzených vlohách alebo osobných výkonoch. Malo pôvod jedine v Ježišovom slobodnom rozhodnutí. „Nie vy ste si vyvolili mňa, ale ja som si vyvolil vás“ (Jn 15,16). Jeho cieľom je mimoriadne spoločenstvo s ním a vyslanie ohlasovať kráľovstvo Božie a oslobodzovať svet z moci zla. Pritom vystupujú v úlohe toho, ktorý ich poslal. „Kto vás počúva, mňa počúva“ (Lk 10,16). Toto zastupníctvo sa má prejavovať predovšetkým vtedy, keď budú plniť poverenie Ježiša dané pri Poslednej večeri, aby až do skončenia sveta

⁹⁵ Porov. JAN PAVOL II., *Christifideles laici*, čl. 55.

⁹⁶ Porov. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, s. 97.

⁹⁷ Porov. *Tamže*, s. 99.

sprítomňovali jeho vykupiteľskú obeť a aktualizovali jej zásluhy.⁹⁸ Kňaz, ktorý slúži svätú omšu verne podľa liturgických predpisov a komunita, ktorá sa im prispôsobuje tichým, no výrečným spôsobom, dokazujú svoju lásku k Cirkvi.⁹⁹ Treba poznamenať, že cieľom kňazstva nie je tak ani vlastné posvätenie, ako posväcovanie druhých. Ale ak kňaz vykonáva verne svoju službu, pracuje vtedy aj na vlastnom zdokonalení. Z povolania posvätnou mocou, ktorou je obdarený, stvára a vedie kňazský ľud, prináša v mene Kristovom eucharistickú obeť a predkladá ju Bohu v mene všetkého ľudu. Kňaz má byť svätý, pretože je priateľom, predstaviteľom a vyslancom Ježiša Krista, najvyššieho a večného kňaza, pretože musí byť soľou zeme a svetlom sveta, obetníkom a Kristovým služobníkom, správcom Božích tajomstiev (1 Kor 4,1).¹⁰⁰ Kňazská spiritualita je hlboko eucharistická. Semeno takej spirituality sa nachádza už v slovách, ktoré biskup hovorí v liturgii vysviacky: „Prijmi obety svätého ľudu na eucharistickú obeť. Uvedom si, čo budeš robiť, napodobuj, čo budeš sláviť, uprav svoj život podľa tajomstva kríža Krista Pána“. Aby kňaz dal svojmu životu čoraz plnšiu eucharistickú formu, už počas formácie a potom v nasledujúcich obdobiach si musí vytvárať široký priestor na duchovný život. Intenzívny duchovný život mu umožní vstúpiť do hlbšieho spoločenstva s Pánom. Svätá omša, ktorú sa odporúča kňazovi aby ju slúžil každý deň, je formačná v najhlbšom zmysle slova, nakoľko mu pomáha pripodobniť sa Kristovi a posilňuje ho v jeho povolaní.¹⁰¹ Musíme podotknúť, že nielen pre kňaza je veľmi dôležité slávenie svätej omše, ale aj pre všetkých zasvätených a vôbec všetkých kresťanov.

3.1.3 Eucharistia a zasvätený život

Zasvätený život, ako každá forma kresťanského života, je zo svojej povahy dynamický a tí, ktorí sú Duchom Svätým povolaní ho prijať za svoj,

⁹⁸ Porov. MATEJE, A. H., *Viem, komu som uveril*, s. 378.

⁹⁹ Porov. JÁN PAVOL II. *Ecclesia de Eucharistia*, s. 57.

¹⁰⁰ Porov. GAZZERA, A., LEONELLI, A., *V Jeho šľapajách*, Rím : SÚSCM, 1989, s. 431.

¹⁰¹ Porov. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, s.100.

musia sa neustále obnovovať v raste, aby dospeli k miere plného vzrastu Kristovho tela (Ef 4,13). Je potrebné pripodobňovať sa čoraz viac Kristovi, ktorý je stredobodom zasväteného života.¹⁰² V Eucharistii nachádzajú zasvätení inšpiráciu a pokrm pre svoje totálne darovanie sa Kristovi. Okrem toho z Eucharistie čerpajú posilu a podnety byť aj v našich časoch znamením veľkodušnej a plodnej lásky, ktorú má Boh voči ľudstvu.¹⁰³

Ako bol hlbokým tajomstvom spôsob Ježišovho života na zemi, tak je aj život zasvätených ustavičným tajomstvom, pretože v srdci Cirkvi udržuje zvláštnym spôsobom Ježišov život. Je to nadprirodzená a pritom vnímateľná skutočnosť, z ktorej môžeme akoby vyčítať pravdy a pochopiť čiastočne činy, ktoré máme plniť v duchu evanjelia.¹⁰⁴ Napokon, čo je veľmi dôležité pre dnešný svet pochopiť, že svojim osobitným svedectvom sa zasvätený život objektívne stáva predúčasťou na tej „Baránkovej hostine“ (Zjv 19,7), ktorá je cieľom celých dejín spásy. Takto účinne poukazuje na ten eschatologický horizont, ktorý potrebuje každý človek, aby mohol usmerňovať vlastné životné rozhodnutia.¹⁰⁵

3.1.3.1 Aby život zodpovedal pravde

Čistý úmysel spočíva v tom, aby sa hlavnou pohnútkou všetkých našich skutkov stalo Jeho uznanie a sláva, čiže nehľadať vlastné potešenie alebo úctu ľudí. Sebaláska sa snaží celkom nepozorovane vkradnúť do všetkého, čo robíme, aby zničila alebo aspoň pokazila nadprirodzené dobro našich skutkov. „Otrávil celý svet i mystické telo svätej Cirkvi“ hovorí večný Otec sv. Kataríny Sienskej v Dialógu“ a „zaplevelila záhradu snúbenky Cirkvi zvädnutými a zapáchajúcimi kvetmi“. Preto, keď chceme získať čistý úmysel, musíme sa o neho neustále usilovať. Často počas dňa by sme sa mali obracať k tomu, ktorého oči i srdce na nás stále spočívajú a obetovať mu čo možno najúprimnejšie to, čo práve robíme

¹⁰² Porov. KONGREGÁCIA PRE INŠTITÚTY ZASVÄTENÉHO ŽIVOTA A SPOLOČNOSTI APOŠTOLSKÉHO ŽIVOTA., *Znovu začať u Krista*, Inštrukcia, Trnava : SSV, 2003, s. 39.

¹⁰³ Porov. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, s. 100.

¹⁰⁴ Porov. KOREC, J. Ch., *O rehoľnom živote*, Bratislava : 1990, s. 162.

¹⁰⁵ Porov. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, s. 101.

alebo čím sa zaoberáme s prosbou, aby to použil na budovanie Cirkvi, Jeho rodiny.¹⁰⁶ Ponúka sa nám podmienka, aby sme skutočne pristupovali seriózne k životu ako takému, aby sme sa pravdivo a s láskou rozhodovali každý deň a znova pre svoj praktický život a mali na zreteli budúcnosť a samotného Boha.¹⁰⁷ O čo viac by to malo byť samozrejmosťou pre nás dominikánov, pre ktorých „apoštolát by mal prameniť z osobného stretnutia s Kristom, ktorý je Pravda. Mali by sme sa stretávať s Kristom, poznávať Krista a zároveň zdieľať sa s ostatnými o poznanie Krista – Pravdy“.¹⁰⁸

3.1.3.2 Aby život zodpovedal evanjeliu

Náboženstvo človeka zostane vždy len prázdny gestom, bez zmyslu, neurčitou sentimentalitou, hľadaním bezpečnosti alebo obyčajným sociologickým návykom, kým človek vnútorne neprijme Ježiša Krista. Pán vždy žije v evanjeliu. Čaká na nás, aby s nami nadviazal tajomný dialóg. Mnohí kresťania zlyhajú v styku s evanjeliom, lebo im chýba vytrvalosť, ochota alebo azda najpravdepodobnejšie nevedia ako pristupovať k Svätému písmu. Nejde o „*prispôsobenie*“ evanjelia, o jeho rozplynutie v príliš ľudskom podaní, ale o to, aby sme sa naučili čo evanjelium vlastne je a ako máme o ňom rozjímať, aby sa pre nás stalo výživnou potravou do každého dňa.¹⁰⁹

3.1.3.3 Aby život zodpovedal Eucharistii

Boh nie je veľký neznámy, ktorého by sme mohli iba tušiť v temnote. Nemusíme sa na rozdiel od pohanov obávať, že je príliš vzdialený a veľký, než aby mohol ľuďom načúvať. Je tu a my vždy vieme, kde ho môžeme nájsť, kde sa

¹⁰⁶ Porov. MOYNIHAN, A., *Boží prítomnosť*, Praha : Krystal OP, 1996, s. 15.

¹⁰⁷ Porov. GRÜN, A., SARTORIUSOVÁ, CH., *Ľudská zrelosť zasvätených osôb*, Bratislava : Don Bosco, 2007, s. 92.

¹⁰⁸ Porov. KONGREGÁCIA SESTIER DOMINIKÁNOK BLAHOSLAVENEJ IMELDY, *Konštitúcie a smernice*, Bratislava : a. d. 2006, čl. 1.

¹⁰⁹ Porov. QUOIST, M., *Úspešný život*, Bratislava : 1998, s. 218.

nechá nájsť a kde na nás čaká. Boh je blízko, Boh nás pozná, Boh na nás čaká v Ježišovi Kristovi, v Najsvätejšej sviatosti, v Eucharistii.¹¹⁰

Každý z nás je objektívne povoláný k životu, ktorý zodpovedá Eucharistii. Každá bohoslužba milá Bohu, ku ktorej sme denno-denne pozývaní nie je iba súkromným aktom bez dôsledkov na naše sociálne vzťahy. Vyžaduje si verejné svedectvo našej viery. Platí to pravdaže pre všetkých pokrstených, no týka sa ešte naliehavejšie tých, ktorí pre svoje sociálne alebo politické postavenie, ktoré zastávajú, musia robiť rozhodnutia o základných hodnotách, ako sú úcta a obrana ľudského života od počatia až po prirodzenú smrť, rodina založená na manželstve medzi mužom a ženou, sloboda vychovávať detí, napomáhanie verejného dobra vo všetkých jeho podobách. O takých hodnotách sa nediskutuje.. Preto katolícki politici a legislatívci, vedomí si veľkej sociálnej zodpovednosti, musia sa cítiť osobitne zviazaní svojím svedomím, správne formovaným, aby predkladali a podporovali zákony, inšpirované základnými hodnotami ľudskej prirodzenosti. To má aj objektívnu spojitosť s Eucharistiou.¹¹¹

3.2 Eucharistia – tajomstvo, ktoré hlásame

V patristickej tradícii odvážny prorok a Boží priateľ Eliáš žil v prítomnosti Boha a v mlčaní kontemploval o jeho prítomnosti, orodoval za svoj ľud a odvážne ohlasoval Božiu vôľu, bránil Božie práva a vystupoval na obranu chudobných proti mocným tohto sveta (porov. 1 Kr 18-19). Čiže pravé proroctvo má svoj počiatok u Boha, v priateľstve s ním, v pozornom započúvaní sa do jeho slová v rôznych historických situáciách. Nielen prorok môže cítiť záľubu v Božej svätosti, ale každý, kto sa snaží vypočuť si Božie slová v dialógu modlitby, potom ju ohlasuje svojím životom, slovom a skutkami a tak vystupuje ako Boží hlas proti zlu a hriechu.¹¹²

¹¹⁰ Porov. RATZINGER, J., *Vrchol a prameň*, s. 92.

¹¹¹ Porov. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, s. 102.

¹¹² Porov. JÁN PAVOL II., *Vita consecrata*, Posynodálna apoštolská exhortácia, Trnava : SSV, 1996, s. 148.

Apoštol Pavol vyhlasuje sám za seba, ale určite je tu potrebné zamyslieť sa aj nám, že je „nehodné“ kresťanskej komunity mať účasť na Pánovej večeri, ak by sa konala v atmosfére rozdelení a nezájmu o chudobných. Ohlasovať Pánovu smrť až „*kým nepríde*“ (1 Kor 11,26), je pre tých, ktorí majú účasť na Eucharistii, aj úlohou meniť život, aby sa v istom zmysle stal „eucharistickým“. Práve toto ovocie premeny existencie a úloha zmeniť svet podľa evanjelia, ukazujú v plnej žiare eschatologický náboj eucharistického slávenia a pravého kresťanského života.¹¹³

3.2.1 Eucharistia a poslanie

Kázať, ohlasovať evanjeliové pravdy s odvahou tým, ktorí to najviac potrebujú, je podstatou nášho poslania. Sme verné tomuto pôsobeniu v oblastiach výchovy, vyučovania a v sociálnej sfére. Usilujeme sa tiež reagovať na naliehavé potreby spoločnosti, v ktorej žijeme.¹¹⁴

Podľa vzoru nášho Pána Ježiša Krista, milovaného Syna, „ktorého Otec posvätil a poslal na svet“ (Jn 10,36), sme povolání, posvätení a poslaní na svet, aby sme nasledovaním jeho príkladu pokračovali v jeho poslaní. On má byť v našom živote „všetkým“. V našom povolaní je preto zahrnutá úloha úplného zasvätenia sa Kristovmu poslaniu, ba čo viac, pôsobením Svätého Ducha, ktorý je prameňom každého povolania a každej charizmy, sám zasvätený život sa stáva poslaním tak, ako ním bol celý Ježišov život. Najdôležitejším prejavom poslania nie sú totiž vonkajšie diela, ale predovšetkým sprítomnenie Krista vo svete osobným svedectvom. Čím viac sa pripodobníme Kristovi, tým viac ho sprítomníme a umožníme mu pôsobiť vo svete pre spásu ľudí.¹¹⁵

¹¹³ Porov. JÁN PAVOL II., *Ecclesia de Eucharistia*, s. 23-24.

¹¹⁴ Porov. *Konštitúcie a smernice*, čl. 3.

¹¹⁵ Porov. JÁN PAVOL II., *Vita consecrata*, s. 126.

3.2.2 Eucharistia a svedectvo

Kristov prísľub: „Kde sú dvaja alebo traja zhromaždení v mojom mene, tam som ja medzi nimi“ (Mt 18,20) a spoločenstvo zhromaždené okolo Eucharistie, sa bude každým dňom obnovovať. Iba v týchto podmienkach sa komunita zasvätených osôb, ktoré prežívajú veľkonočné tajomstvo každodenne sa obnovujúce v Eucharistii, stáva svedkom spoločenstva a prorockého znaku solidarity pre rozdelenú a zranenú spoločnosť. Naozaj spiritualita spoločenstva, ktorá je taká nevyhnutná na vytvorenie dialógu lásky potrebnej v dnešnom svete, sa rodí práve v Eucharistii.¹¹⁶

Obdiv z daru, ktorý nám dal Boh v Synovi, vtlačá do nášho života nový dynamizmus, ktorý nás podnecuje byť svedkami Jeho lásky. Svedkami sa stávame, keď sa cez naše slova, skutky a spôsoby života prejavuje a odovzdáva niekto iný. Možno povedať, že svedectvo je prostriedok, ktorým pravda o Božej láske dosahuje človeka v jeho dejinách a pozýva ho slobodne prijať radikálnu novosť. Možno povedať, že vo svedectve sa Boh vystavuje riziku ľudskej slobody. Sám Ježiš je verný a pravdivý svedok. Prišiel, aby vydal svedectvo pravde (Jn 18,37). Nechýbajú dnes Cirkvi mučeníci, v ktorých sa osobitným spôsobom prejavila Božia láska. Od nás sa možno nežiada takáto skúška mučeníctva. Vieme však, že duchovný kult milý Bohu zahŕňa aj ochotu, ktorá sa uskutočňuje v radostnom a presvedčivom svedectve pred svetom, ktoré sa prejavuje svedectvom dôsledného kresťanského života v prostrediach, kde sa nachádzame.¹¹⁷

3.2.2.1 Živé kázanie

Naša apoštolská činnosť má vo svojej podstate komunitný charakter. Žitím v láske a jednote s Kristom i v súlade s charizmou sa náš spoločný život stáva

¹¹⁶ Porov. *Konštitúcie a smernice*, čl. 26.

¹¹⁷ Porov. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, s. 106.

živým kázaním, svedectvom viery a lásky. Sme horlivými kazateľkami evanjelia prostredníctvom katechézy, ktorej cieľom je uviesť človeka do dôverného spojenia s Ježišom Kristom, prehĺbenie viery, ako aj pretváranie celého človeka a kultúry jeho života. Sme zapojené do výchovno-vzdelávacieho procesu na školách a v školských zariadeniach. Staráme sa o intelektuálny a osobnostný rozvoj žiakov a študentov, aby rástli a rozvíjali v sebe „nového človeka“, ktorým sa stali pri krste. Dbáme, aby ich vzdelávanie bolo celé preniknuté vierou a aby boli schopní prijať a odovzdávať evanjeliové posolstvo.¹¹⁸

Kto neodovzdáva pravdu o Láske bratovi, nespravil ešte dosť. Eucharistia ako sviatosť našej spásy, nám tak nevyhnutne pripomína aj jedinečnosť Krista a spásy, ktorú nám dosiahol cenou svojej krvi. Preto z eucharistického tajomstva, ktoré veríme a ktoré slávime, vyplýva potreba neustále všetkých vychovávať pre misionársku činnosť, ktorej stredobodom je ohlasovanie Ježiša, jediného Spasiteľa.¹¹⁹

3.2.2.2 Otvorenosť pre veľké dialógy

Dnešný svet nám ponúka nové výzvy pre zasvätený život, ktorý sa nesmie uspokojiť iba so životom v Cirkvi a pre Cirkev. Spolu s Kristom musíme vychádzať k iným kresťanským cirkvám, náboženstvám a ku každému človeku, ktorý nevyznáva žiadne náboženské presvedčenie. Máme naliehavú povinnosť dať vo svojom živote viac priestoru ekumenickej modlitbe a pravému evanjeliovému svedectvu, aby mohli byť mocou Ducha Svätého zbúrané múry rozdelenia a predsudkov. Žiaden inštitút zasväteného života by sa nemal cítiť oslobodený od práce pre túto vec.¹²⁰

¹¹⁸ Porov. *Konštitúcie a smernice*, čl. 5-6

¹¹⁹ Porov. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, s. 107.

¹²⁰ Porov. *Znovu začať u Krista*, s. 75.

3.2.2.3 V škole Márie - „eucharistickej“ ženy

Mária nás môže viesť, lebo vieme, že bola prítomná medzi apoštolmi, ktorí „jednomyselne zotrvali na modlitbách“ (Sk 1,14) v prvom spoločenstve zhromaždenom po nanebovstúpení Pána v očakávaní Turíc. Jej prítomnosť určite nemohla chýbať pri eucharistických sláveniach medzi veriacimi prvej kresťanskej generácie, ktorí sa vytrvalo zúčastňovali „na lámaní chleba“ (Sk 2,42). Mária je žena „eucharistická“ celým svojím životom. Cirkev hľadiac na Máriu ako na svoj vzor je povolaná nasledovať ju aj v jej vzťahu k tomuto najsvätejšiemu tajomstvu. Nikto iný nám nemôže byť takou oporou a vodkyňou ako ona. Naše opakovanie Kristovho gesta pri Poslednej večeri pri napĺňaní jeho poslania „*Toto robte na moju pamiatku!*“ sa zároveň stáva prijatím Máriinho pozvania, aby sme ho bez váhania poslúchli: „*Urobte všetko, čo vám povie!*“ (Jn 2,5).¹²¹

Keď sa dívame na Máriu, Matku a Učiteľku všetkých, musíme uznať, že ona ako prvá zasvätená osoba žila plnosť lásky. Zapálená v duchu slúžila Pánovi, radostná v nádeji, silná v skúškach, vytrvalá v modlitbe, ona sa za nás prihovára. Podporuje nás v našich každodenných záväzkoch a robí z nich nádherné svedectvo lásky v súlade s výzvou sv. Pavla: „*Žite dôstojne podľa povolania, ktorého sa vám dostalo!*“ (Ef 4,1).¹²²

V Lukášovom evanjeliu vidíme Máriu v službe lásky voči príbuznej Alžbete, u ktorej zostala „asi tri mesiace“ (Lk 1,56), aby jej pomáhala v poslednom období tehotenstva. Vyjadruje program svojho života: neklásť do stredu seba, ale vytvárať priestor pre Boha, ktorého stretla v modlitbe a službe blížnemu, len tak sa svet stáva lepším. Mária je veľká práve preto, lebo nerobí veľkou seba, ale Boha. Je pokorná, nechce byť ničím iným, len Pánovou služobnicou. K jej materinskej добрote, ako aj k panenskej čistote a kráse, sa obracajú ľudia všetkých čias.¹²³

¹²¹ Porov. JÁN PAVOL II., *Ecclesia de Eucharistia*, s. 59.

¹²² Porov. *Znovu začať u Krista*, s. 80.

¹²³ Porov. BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*, Encyklika, Trnava : SSV, 2006, s. 61.

3.3 Eucharistia – tajomstvo, ktoré ponúkame svetu

Nie sme vo svete izolovanými jednotlivcami, ale žijeme ponorení do siete vzájomnosti a závislosti ako na poli duchovnom, tak aj profánnom. Eucharistia je naše celkom výnimočné, spoločné dýchanie, prostredníctvom ktorého žijeme rozmer univerzálnej Cirkvi a celého ľudstva.¹²⁴

Sme „*pokrvne spriaznení*“ s Kristom, „*privtelení k nemu*“, „*nariasení*“ na neho. Tieto pavlovské výrazy, v ktorých sa dobre odráža najstaršia eucharistická prax, sú Otcami neustále komentované.¹²⁵ Niektorí podtrhli podobne ako evanjelista Ján, miesto rozprávania o ustanovení Eucharistie to, ako Kristus umýval apoštolom nohy. Svätý Ján Zlatoústý hovorí, že „*oltárna sviatosť*“ sa musí rozšíriť „*na ulicu*“, až sa stane „*sviatosťou brata*“. Odraz vnútorného Božieho života je možné zahliadnuť navonok, preto je človek povolaný k praxi čnosti. Eucharistia ju uľahčuje, zvlášť čnosť lásky. „*Deliť sa o eucharistický chlieb*“ evokuje pozvanie k tomu, aby sa k liturgii pripojil činný život spoločenstva.¹²⁶

3.3.1 Ponúkať rozlamaný chlieb

Evanjelia nám často približujú Ježišove city, ktoré má voči ľuďom, najmä voči trpiacim a hriešnikom (porov. Mt 20,34; Mk 6,34; Lk 19,41). Prostredníctvom hlboko ľudského citu vyjadruje Boží úmysel spasiť každého človeka, aby dosiahol pravý život. Každé eucharistické slávenie sviatostne aktualizuje dar, ktorý Ježiš učinil zo svojho života na kríži za nás a za celý svet. Súčasne Ježiš z nás v Eucharistii robí svedkov Božieho súcitu s každým bratom a sestrou. Okolo eucharistického tajomstva sa tak rodí služba lásky voči blížnemu, ktorá tkvie v tom, že ja milujem – v Bohu a s Bohom – aj človeka, ktorý mi nie je príjemný, alebo ktorého ani nepoznám. Eucharistia podnecuje

¹²⁴ Porov. ŠPIDLÍK, T., *Eucharistie lék nesmrtnosti*, Velehrad, 2005, s. 40.

¹²⁵ Porov. *Tamže*, s. 41.

¹²⁶ Porov. *Tamže*, s. 42.

každého veriaceho v Krista, aby sa stal „rozlámaným chlebom“ za druhých aby sa angažoval za pravdivejší a bratskejší svet. Povoláním každého z nás je byť spolu s Ježišom *chlebom, rozlámaným za život sveta*.¹²⁷

Každé lámanie chleba úzko súvisí s rozdávaním, s delením. Učeníci majú chlieb rozdeliť medzi mnohých. Rozdávanie je dôležitým obrazom Eucharistie. Eucharistia je nielen pozvaním, aby sme sa s ostatnými o svoje vlastníctvo podelili, aby sme hladným podali svoj chlieb. Eucharistia je už sama o sebe oslavou delenia. Spoločne sa delíme o náš čas a priestor. Tým, že sa vložíme do slávenia, spevu a modlitby spoločne s ľuďmi, s ktorými máme podiel aj na lámaní chleba, delíme sa tak aj o naše životy, túžby, priania, pocity a potreby, o náš strach i našu nádej. Delením sa vzájomne posväcujeme a uzdravujeme. Každým delením sa uzdraví kúsok našej rozorvanosti. Chlieb, ktorý lámeme jeden pre druhého, nám dáva nádej, že aj to zlomené v nás bude uzdravené. Úlomky nášho života sa dajú znova dohromady. Lámanie chleba je súčasne pozvaním, aby sme sa jeden pre druhého otvorili, aby sme rozlomili pancier, pod ktorým schovávame naše pocity a aby sme pre druhého otvorili svoje srdcia.¹²⁸

3.3.2 Odvaha vykročiť od stola k blížnemu

Slávenie Eucharistie pre nás zahŕňa to, o čom je život vo viere a my musíme ísť domov a žiť ho tak dlho a naplno, ako to len dokážeme. Je veľmi ľahké si zúžiť Ježiša na *nášho* Ježiša, na *našu* skúsenosť jeho lásky, na *náš* spôsob, v ktorom ho poznáme. V eucharistii sme vyzvaní, aby sme odišli od *stola* a išli za svojimi priateľmi, aby sme s nimi objavili, že Ježiš skutočne žije a zvoláva nás, aby sme sa stali novými ľuďmi.¹²⁹

Ten, s ktorým sme sa zišli v súkromí, zjavuje sa nám ďalej medzi chudobnými, chorými, hladujúcimi, väzňami, utečencami a všetkými ľuďmi, ktorí žijú v strachu. Nie každý nás bude počúvať a možno len niekto nás pozve

¹²⁷ Porov. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, s. 108-109.

¹²⁸ Porov. GRÜN, A., *Eucharistia, sviatosť premenenia*, s. 41.

¹²⁹ Porov. NOUWEN, H. J., *S hořícím srdcem*, s. 65.

do domu, ku svojmu stolu, do svojho života. Len veľmi zriedka bude možné ponúknuť chlieb života a skutočne vyliečiť zlomené srdce. Ani Ježiš sám nevyliečil každého, ani nemenil životy všetkých. Ale kedykoľvek dôjde ku skutočnému stretnutiu, ktoré vedie od zúfalstva k nádeji a od horkosti ku vďačnosti, uvidíme, že sa troška z temnosti presvetlilo a život zasa raz prelomil hranice smrti.¹³⁰

3.3.2.1 Úžas z Eucharistie prenášaný na iných

Aby človek dokázal žasnúť, musí mať niečo z duše dieťaťa. Schopnosť a krásu jeho úžasu. Aby človek užasol pred Eucharistiou, musí mať dušu Božieho dieťaťa. Aká je to veľká úbohosť a úbohá slabosť, keď je nám tak blízko prítomný a predsa sa staráme na svete viac o niečo iné. Všetci ľudia nech sa chvejú, celý svet nech sa trasie a nebo nech jasá, keď kňaz pozdvihuje Syna Božieho! Podivuhodná veľkosť, úžasná dôstojnosť, pokorná vznešenosť, Pán, Boh a Syn Boží sa tak znižuje, že sa z lásky k nám ukryva pod nepatrnou čiastočkou chleba. Z tejto prítomnosti vystupuje naša viera.¹³¹ Ak pocity chápeme v plnom zmysle slova, sú určované *príťažlivosťami a túžbami* osoby a zároveň ich aj samy určujú. Prijat' teda Krista do vlastného života, znamená prijat' Ježišovo cítenie, jeho snahy, nechať sa spaľovať tými istými túžbami, mať jeho vlastné kritéria hodnôt. Aby to bolo jasnejšie povedané, nestačí, aby učeník žil podľa pravidiel a verne ich zachovával, aby neporušil celibát a čítal každý deň Božie slovo, aby dôsledne plnil svoje povinnosti a slúžil ľuďom, aby nevytváral problémy svojim predstaveným, aby bol mierny a nevedol povýšenecký život. Je nevyhnutné, aby miloval to, k čomu je povoláný, aby bol stále väčšmi nadšený, očarený zo svojho povolania, aby bolo pre neho stále príťažlivejšie to, čo miloval, prečo bol nadchnutý a v čom mal záľubu Kristus. Musíme byť celí Boží a celí oddaní ľuďom, predovšetkým naučiť sa a oceňovať hodnotu

¹³⁰ Porov. NOUWEN, H. J., *S hořícím srdcem*, s. 69.

¹³¹ Porov. HOLOTA, B. V., *Eucharistie*, Praha : Paulinky, 2009, s. 52-53.

blahoslavenstiev. Je nemysliteľne *nútiť sa* po celý život do plnenia svojich povinností a do vernosti svojim sľubom. Nedá sa robiť niečo nasilu, hoci by to bolo vznešené, lebo kto robí dobro nasilu, nerobí ho dobre.¹³²

3.3.2.2 Oživiť všednosť každodenného dňa

Poznáme svoj všedný deň. Je v prvom rade svetský. Keď vychádzame z kostola po svätej omši ešte sme trocha uzobraní. Veľmi skoro ale zasa vstupujeme z Božieho sveta do toho, čo je pozemské, všedné, svetské, nie sväté, skratka, je to rušný život. Každý tu sleduje vlastný cieľ a pranie, prebieha tu boj o život, ľudia si nerozumejú, sú tu rôzne svetové názory, hlad, starostí a vnútorná samota. Ale my, ktorí poznáme zodpovednosť za svoj kresťanský život pred Bohom i ľuďmi a predsa sa musíme s týmto profánnym svetom dôverne stretávať, pociťujeme tento bohaprázdný svet ako niečo obzvlášť ťaživé.¹³³ Ale keď povolaný človek prijme život od Vzkrieseného a rozhodne sa urobiť z vlastného života dar, vtedy sa zrodí nový a slobodný človek. Stáva sa slobodným Kristovým otrokom, ktorý aktívne ohlasuje jeho evanjelium a rozhodne sa dopĺňať na vlastnom tele to, čo ešte chýba Kristovmu utrpeniu (porov. Kol 1,24); „*môj život je tvoj život*“.¹³⁴

3.3.2.3 Vidieť očami Márie

Aký asi bol vzťah Máriin k telu svojho syna? Ako sa asi dotýkali jej srdca tie tajomné slová, ktoré Ježiš povedal vo večeradle: „Toto je moje telo?“ Určite sa jej vrátil zážitok chvíle zvestovania, keď jej anjel povedal: „Počneš a porodiš syna a dáš mu meno Ježiš“ (Lk 1,31). Krátky čas po rozhovore s anjelom cítila zmenu vo svojom tele, keď požehnaný plod naberal na váhe a telo Božieho Syna

¹³² Porov. CENCINI, A., *Dych života*, Bratislava : Serafin, 2006, s. 194.

¹³³ Porov. HOLOTA, B. V., *Eucharistie*, s. 56.

¹³⁴ Porov. CENCINI, A., *Dych života*, s. 197.

sa hlásilo svojou realitou. Niesla ho k Alžbete, ktorá ju požehnala. Aké to muselo byť pre Máriu, matku, ťažké, že toľko detí položilo život, aby jej dieťa žilo. Neskôr to bol chlapec v jeruzalemskom chráme, ktorý uvádzal v úžas múdrych rabínov svojimi odpoveďami. Dospelý Ježiš vyhádza z chrámu predavačov a pri vyhrážaní zákonníkov im povedal: „Zborte tento chrám a za tri dni ho znova postavím!“ (Jn 2,19). To hovoril o svojom tele, Ján to dosvedčuje. Krátko na to Mária stála pod krížom a musela sa dívať na to strašné divadlo ľudskej zloby, keď Ježiš jej syn visel na kríži... Nikde v Písme nie je napísané, že sa Mária zúčastnila Eucharistie. Ale nikto sa neodváža tvrdiť, že sa jej nezúčastnila.¹³⁵

Mária, Matka Ježišova i Matka moja, prosím Ťa o pohľad tvojich očí, keď kľáčim pred premenenou hostiou v tichom pohrúžení a dívam sa na ten kúsok „akoby“ chleba a v srdci hovorím: Ježišu Kriste, Syn Boha živého a pravého, verím v Teba, klaniam sa Ti, dôverujem v Teba, milujem Ťa a ďakujem Ti. Daj, aby moja láska k Tebe prešla v horúci plameň lásky k blíznym.

¹³⁵ Porov. HOLOTA, B. V., *Eucharistie*, s. 97-98.

ZÁVER

Eucharistia je veľké mystérium, ktoré nás presahuje. Boh nás pozýva vstúpiť do tohto tajomstva v tichu, nerušene meditovať a v duchu sa mu klaňať. Náš život sa môže stať opravdivým vďaka osobnému vzťahu s eucharistickým Kristom. Tí, ktorí sú dnes vyvýšení na stupňoch oltára, sú tam práve preto, že ich svätosť vždy nachádzala svoj stredobod vo sviatosti Eucharistie. Svietia ako veľké vzory, hoci prechádzali takým istým životom ako my, a predsa sú dnes svätí.

Aj my môžeme čerpať tam, odkiaľ prýstí vždy nová sila a to z Eucharistického Krista.

Svojou prácou som chcela poukázať na to, čo je a čím má byť Eucharistia a ako sa má prejavovať v praxi. To bolo určite aj cieľom odkazu nášho Pána a Spasiteľa, Ježiša Krista.

Som si vedomá, že téma nie je celkom vyčerpaná, ale sa iba čiastočne dotýka tohto odkazu. Môže byť „*odrazovým mostíkom*“, ak si človek uvedomí, že Eucharistia pod spôsobom chleba a vína, ako ju vnímame pri oltári, je prepožičaná láska darovaného darujúcemu, ktorý ju má odovzdávať ďalej.

POUŽITÁ LITERATÚRA :

PRAMENE :

BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*, Encyklika, Trnava : SSV, 2006.

BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, Posynodálna apoštolská exhortácia, Trnava : SSV, 2007.

Dokumenty II. vatikánskeho koncilu I., Trnava : SSV, 1993.

JÁN PAVOL II., *Dominum et Vivificantem*, Encyklika, Trnava : SSV, 1994.

JÁN PAVOL II., *Boh a Otec pozná nás a miluje*, Trnava : 1998.

JÁN PAVOL II., *Ecclesia de Eucharistia*, Encyklika, Trnava : SSV, 2003.

JÁN PAVOL II., *Christifideles laici*, Apoštolská exhortácia, Bratislava : 1990.

JÁN PAVOL II., *Vita consecrata*, Posynodálna apoštolská exhortácia, Trnava : SSV, 1996.

CONFERENZIA EPISCOPALE ITALIANA, *Io ho scello voi, II. Catechismo dei giovani I*, Roma : 1993.

KONGREGÁCIA PRE INŠTITÚTY ZASVÄTENÉHO ŽIVOTA A SPOLOČENSTVO APOŠTOLSKÉHO ŽIVOTA., *Znovu začať u Krista*, Inštrukcia, Trnava : SSV, 2003.

KONGREGÁCIA SESTIER DOMINIKÁNOK BLAHOSLAVENEJ IMELDY., *Konštitúcie a smernice*, Bratislava : a. d. 2006.

BIBLIOGRAFIA :

CANTALAMESSA, R., *Eucharistie naše posväcení*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1997.

CANTALAMESSA, R., *Tajomstvo poslednej večere*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2006.

CENCINI, A., *Dych života*, Praha : Paulínky, 2009.

- DUBOVSKÝ, P., *Komentáre k Starému zákonu I., Genezis*, Trnava : Dobrá kniha, 2008.
- GAZZERA, A., LEONELLIA A., *V jeho šľapajach*, Rím : SÚSCM, 1989.
- GRÜN, A., *Eucharistia, sviatosť premenenia*, Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2004.
- HERIBÁN, J., *Sväté písmo*, Trnava : SSV, 2004.
- HOLOTA, B. V., *Eucharistie*, Praha : Paulínky, 2009.
- KOREC, J, CH., *O rehol'nom živote*, Bratislava : 1990.
- KRAPKA, E., *Tajomstvá svätej omše*, Trnava : Dobrá kniha, 1998.
- KUNETKA, F., *Slávnosť nášeho vykoupení*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1997.
- KUNETKA, F., *Úvod do liturgie svátostí*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001.
- LIMBECK, M., *Nový zákon I., Evangelium sv. Matouše*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1996.
- MATEJE, A. H., *Viem komu som uveril*, Rím : SÚSMC, 1987.
- MOYNIHAN, A., *Boží přítomnost*, Praha : Krystal OP, 1996.
- NOUWEN, H. J. M., *S hořícím srdcem*, Praha : Paulínky, 2000.
- PORSCH, F., *Nový zákon 4., Evangelium sv. Jána*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- POSPÍŠIL, C. V., *Ježiš z Nazareta, Pán a Spasitel'*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2006.
- RATZINGER, J., *Duch liturgie*, Trnava : Dobrá kniha, 2005.
- RATZINGER, J., *Vrchol a prameň*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2009.
- SABO, V., *Eucharistia a výchova k spoločenstvu*, Ružomberok : PFKU, 2007.
- ŠPIDLÍK, T., *Eucharistie, lék nesmrtnosti*, Velehrad : 2005.
- ŠTRBÁK, M., *Liturgia Eucharistie*, Ružomberok : PFKU, 2005.
- QUOIST, M., *Úspešný život*, Bratislava : 1998.
- TOMIČ, C., *Praotcovia Izraela*, Bratislava : Efekt, 1993.

POUŽITÉ SKRATKY

BIBLICKÉ SKRATKY

<i>Gn</i>	Genezis
<i>Ex</i>	Exodus
<i>1 Sam</i>	Prvá kniha Samuelova
<i>Oz</i>	Ozeáš
<i>Am</i>	Amos
<i>1 Kr</i>	Prvá kniha kráľov
<i>Mk</i>	Evanjelium podľa Marka
<i>Mt</i>	Evanjelium podľa Matúša
<i>Lk</i>	Evanjelium podľa Lukáša
<i>Jn</i>	Evanjelium podľa Jána
<i>Sk</i>	Skutky apoštolov
<i>Rim</i>	List Rimanom
<i>1 Kor</i>	Prvý list Korint'anom
<i>Ef</i>	List Efezanom
<i>1 Pt</i>	Prvý list Petrov
<i>Zjv</i>	Zjavenie apoštola Jána
<i>Hebr</i>	List Hebrejom

OSTATNÉ SKRATKY

<i>SSV</i>	Spolok sv. Vojtecha
<i>PFKU</i>	Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity
<i>SÚSCM</i>	Slovenský ústav sv. Cyrila a Metóda
<i>sv.</i>	svätý - á - é
<i>Porov.</i>	porovnaj
<i>s.</i>	strana
<i>a. i.</i>	a iné
<i>a pod.</i>	a podobne
<i>čl.</i>	článok
<i>t.j.</i>	to je

